

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Etnologisk interview- teknik

Carsten Bregenhøj

ETNOLOGISK
INTERVIEWTEKNIK

DANSK HISTORISK FÆLLESFORENINGS
HÅNDBØGER

CARSTEN BREGENHØJ

ETNOLOGISK
INTERVIEWTEKNIK

KØBENHAVN 1971

Håndbogsserien, der redigeres af Herluf Nielsen,
omfatter endvidere:

Knud Prange: Heraldik og historie

Herluf Nielsen: Kronologi

Poul Eller: Historisk ikonografi

Georg Galster: Mønt

Ib Kejlbo: Historisk kartografi

Iørn Piø: Folkeminder og traditionsforskning

Kristian Hald: Stednavne og kulturhistorie

Poul Rasmussen: Mål og vægt

Anders Bæksted: Danske indskrifter

Johan Jørgensen: Skrifter og testamenter

Bjarne Stoklund: Bondegård og byggeskik

Helge Klint: Militærhistorie

Kristian Hald: Personnavne i Danmark. I. Oldtiden

Uden for serien, men om beslægtede emner:

R. W. Bauer: Calender for årene 601–2200 e.Kr.
(fototeknisk optryk)

H. Worsøe: Grundbog i slægtshistorie

H. Hjelholt: Skriftprøver

E. Kroman: Skriftens historie i Danmark
fra reformationen til nutiden

Bogen er sat med Garamond 10 punkt og trykt i
Fr. Martin's Bogtrykkeri, Christiansfeld.
Papir: Tryk E, 100 g. De forenede Papirfabrikker.
Oplag: 1600 eksemplarer.
Tegninger: *Torben Bregenhøj*.
Omslaget er tilrettelagt af *Evald Thøgersen*.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	7
I. Interviewets ydre rammer	9
Interviewprojektets formulering – rammen om vort indsamlingsarbejde	9
Planlægningens administrative og forskningsmæssige balance ..	10
Interviewprojektets igangsættelse	13
Interviewprojektets sammensætning	14
Interviewprojektets indhold	19
Båndoptageren i interviewet	21
Regler for teknisk gode interviewoptagelser	22
Nogle støjkilder i interviewoptagelser	25
Interviewemner som er uegnet til båndoptagelse	26
Båndoptager, meddeler og interviewer	27
Båndregistrant	31
Eksempel på et indsamlingsforløb	33
Orienterende interviewmateriale i forskningsinstitutionerne	37
II. Interviewets indre dynamik	39
Interviewets psykologi	39
Hindringer for kommunikation	39
Psykologiske hindringer	42
Sproglige vanskeligheder	42
Definition	44
Den ydre motivation	44
Den indre motivation	45
Interviewets psykologiske basis	46
Vort interviews psykologiske omgivelser	50
Interviewets eller spørgeskemaets opbygning	53
Spørgsmålenes funktion	53
Referenceramme	53
Interviewets delmål og spørgsmålenes rækkefølge	56

Interviewerens rolle	59
Etiske konflikter	60
Interviewets bestanddele – spørgeskemaets formelle skelet	61
Interviewets indledning	61
Interviewets spørgsmål	64
Lukkede spørgsmål	64
Åbne spørgsmål	65
Uddybningsspørgsmål	66
Opsummeringsteknikken	66
Ledende spørgsmål	67
Dobbelte spørgsmål	69
Indirekte spørgsmål og social aksept	69
Overgangsfraser	71
Afbrydelser og pauser	72
Interviewets slutning	74
Prøvekørsel af spørgeskema	75
Rollespil	78
Eksempel på interviewforløb	79
Noter	86
Litteratur	87

FORORD

Folkloristisk, etnologisk og lokalhistorisk materiale, der er indsamlet som optegnelser af mundtlige beretninger efter en meddeler, bygger altid på en eller anden form for interview. Det er derfor naturligt, når man vil sige noget om indsamling af mundtligt overleveret materiale, at begynde med interviewet og dets teknik. Hvis der er nogen muligheder for at foregribe fejkilder, må det gøres dér, hvor fejkilderne kommer ind, og det er som regel, når traditionerne skifter element, når de fra et flydende, evigt levende element – traditionerne som en mere eller mindre bevidst del af hverdagen – skal inddampes til en fast, størknet form – traditionsoptegnelserne. Når traditionerne ved denne overgang bliver behæftet med fejl – for det ældre materiales vedkommende er det fejl, som vi aldrig vil få nys om – vil disse fejl indgå som en del af den forskning, der bygger på traditionsmateriale, og, når det er grelt, virkelig resultere i et falsk billede – i urigtige forskningsresultater.

Interviewteknik med den dertil hørende psykologi er derfor en slags fejkildeforebyggende instrument, med hvilket man søger at tilvejebringe pålideligt og kontrollabelt forskningsmateriale. Men interviewteknik er samtidig et instrument i kildekritikken, idet den giver os normer og metoder, med hvilke vi kan kontrollere spørgeteknikken i ethvert spørgeskema og båndoptaget interview.

Interviewteknikken er en del af interviewet, men dette er igen et led i en eller anden form for indsamlingsarbejde, og det er derfor naturligt at placere interviewet i en indsamlings-sammenhæng. Interviewprojektets formulering er af stor betydning for, hvordan de enkelte interviews skal forløbe. Og båndoptageren er blevet et vigtigt hjælpemiddel i moderne

indsamlingsarbejde; det er derfor relevant med nogle retningslinier for, hvordan den anvendes i interviewet.

Den danske litteratur om interviewteknik er yderst sparsom (1). Interessen for dette grundlæggende arbejdsredskab er imidlertid stadig stigende, og behovet for en kort introduktion i interviewteknik er derfor åbenlyst. Dansk Historisk Fællesforening har ment, at forsøget burde gøres med en sådan introduktion, som henvender sig til den, der uden for stort besvær har brug for at sætte sig ind i de væsentligste af de problemstillinger, man møder inden for og omkring interviewingen i dag.

Carsten Bregenhøj.

I. INTERVIEWETS YDRE RAMMER

Interviewprojektets formulering – rammen om vort indsamlingsarbejde

Et interview må dreje sig om et eller andet emne og være bragt i stand, fordi en eller flere personer ønsker et bestemt område belyst. Et enkelt interview er altså et led i en større sammenhæng – i et projekt. Hvad enten dette omfatter et lille eller et stort antal interviews, vil det bestå af 4 dele: en planlægning, en indsamling, en bearbejdning og en afsluttende, samlet fremstilling – en publikation. De to sidste dele interesserer os ikke her, idet vi vil betragte dem ideelt og påstå, at hvis de to første dele »programmeres« rigtigt og vi som interviewere følger programmet og mader det med de rette oplysninger, så vil hele projektet kunne køre. Vi skal derfor i et afsnit beskæftige os med programmeringen – med interviewprojektets formulering.

Ethvert projekt bør indeholde en indledende fase, i hvilken projektets deltagere gør sig tanker om mål og midler. Denne fase bør nævnes her, idet mål og midler uvægerligt får betydning for, hvilken indsamlingsmetode der er den mest anvendelige, og, hvis interviewing indgår i indsamlingsprojektet, hvilken form for interviewing der bør foretrækkes. F.eks. om der skal udsendes trykte spørgeskemaer eller om meddelelserne skal interviewes personligt, om spørgsmålene skal være strukturerede, dvs. med i forvejen afgrænsede svarmuligheder, eller ustrukturerede, om meddelelserne skal være et repræsentativt udsnit af en befolkning eller et ideelt udsnit osv.

Planlægningens administrative og forskningsmæssige balance

Problemkomplekset, der bør gennemdrøftes, består af en administrativ og en forskningsmæssig side:

A. Den administrative side

1. Økonomi.
2. Tid.
3. Mandskab/uddannelse.
4. Adgang til tekniske hjælpemidler og konsulent-service, f.eks.: Skrivemaskine, duplikator, trykkeri, lydbånd, båndoptager, hulkort el. EDB, spørgeskemakonsulent, transportmuligheder, fotoudstyr.

B. Den forskningsmæssige side

1. Formål, hypotese.
2. Ad hvilke veje når vi vort mål (metode)?
3. Hvilke emneområder skal vi ind på for at komme til målet (emnets afgrænsning)?
4. Hvilke spørgsmål inden for disse områder skal vi stille, og hvordan skal de formuleres (formen)?

Som et fælles punkt i komplekset kan sættes: 5. Administrations- og forskningstraditioner.

De to sider er uløseligt forbundet, selv om det desværre ofte overses, når et projekt går i gang. Det vigtigste forberedende arbejde i ethvert projekt er imidlertid, at de to sider belyses, gennemdrøftes og sammenholdes, således at man afstemmer dem til hinanden.

Man skulle umiddelbart tro, at det for amatøren (lokalhistorikeren og amatør-etnologen) var unødvendigt at spille megen tid på den slags overvejelser. Det er ofte sådan, at amatøren bedriver indsamlingsarbejdet i sin fritid, at forskningen er hans hobby, i hvilken han gerne investerer en del af sit

økonomiske overskud; da han er alene om arbejdet, kan han tage sig den tid, han finder for godt; da han ikke er afhængig af medforskere og de ikke af ham, står han frit i valg af fremgangsmåde. Han er i besiddelse af en ikke ringe viden om lokale forhold eller sit specielle emne, han har ofte bil og båndoptager. Ofte består hans opgave i, at han kører til en meddeler, som er vidende på et eller andet område, og pumper denne for oplysninger. Undertiden kender interviewer og meddeler lidt til hinanden i forvejen.

Det er givet, at hvor amatører udfører sit indsamlingsarbejde helt for egen regning og udelukkende for sin egen interesses skyld, kan han i alle måder følge sit eget hoved. Det er imidlertid sjældent, at en amatør er uinteressert i at præsentere sine ideer og sit arbejde for ligesindede eller for forskere. Det er derfor ikke betydningsløst, at amatører og forskere har visse dele af deres metode fælles. Og det viser sig i praksis, at forskningsinstitutionerne og amatører har særdeles stor glæde og hjælp af hinanden, ikke mindst når de har pejlet sig lidt ind på hinanden.

Man kan imidlertid også give eksempler på, at de to yderpunkter inden for forskningen ikke har opnået kontakt med hinanden på trods af den bedste vilje fra begge sider.

En amatør sendte en forskningsinstitution et lydbånd og bad institutionen udtale sig om, hvorvidt det havde nogen interesse, og om han burde fortsætte. Lydbåndet var et triple-playing bånd indspillet på laveste hastighed på 4 spor med en dårlig mikrofon under primitive lydtekniske forhold. Af arkiveringstekniske grunde kan forskningsinstitutioner ikke tillade sig at indspille lydbånd på 4 spor og har derfor sjældent maskiner til 4-sporsoptagelser. Af lydtekniske grunde kan institutionerne ikke tillade sig at indspille på laveste hastighed, og de har derfor sjældent stationære maskiner til aflytning af bånd, som er indspillet på laveste hastighed. Af hensyn til

lydteknik, opbevaring og slitage kan institutionerne ikke tillade sig at benytte de tyndeste bånd på markedet, og da man altså bruger robuste bånd, har man hurtigtspolende maskiner med effektive bremses. Amatørens bånd, som man vel kan sige var et udtryk for hans økonomi, gik det således, at da man endelig fandt en båndmaskine, der kunne afspille det, var det så knækket og strakt på de hurtigtspolende maskiner, at det var umuligt at få sammenhæng i det, optagelserne var så lange, at de var uoverskuelige, og kvaliteten så ringe, at optagelserne var delvis uforståelige. Trods det store arbejde, som begge parter havde lagt i sagen, kom der intet samarbejde i gang. Så selv når man skal arbejde solo, er det nyttigt at gøre et overslag over de mål og midler, som skal udgøre projektet. Alt for mange projekter går i vasken eller fortsætter i det uendelige, fordi man har forflygtiget den indledende fase.

Det er naturligvis en forudsætning, at igangsætteren af et projekt kender sit emne tilstrækkeligt. Nedenstående eksempel er fortrinsvis beregnet for forskergrupper, men hvis man er amatør er det ikke helt overflødigt. De fleste amatører har tilknytning til en lokalhistorisk forening eller til en institution (egnhistorisk arkiv, bibliotek eller en rigsinstitution), og disse vil altid være villige til enten selv at diskutere amatørens projekt med ham eller til at henvise vedkommende til den institution, der er mest inde i netop det pågældende emne. Og det er altid bedre at komme for tidligt til en institution end at komme, når projektet er løbet af stablen og institutionen ikke kan gøre andet end at påvise, at der selvfølgelig er noget godt i det, men at det meste er spild af tid og penge.

Interviewprojektets igangsættelse

Et projekts planlægning kan eksempelvis have følgende forløb:

1. En idé til en undersøgelse formuleres, man gør en skitse, opstiller en problemstilling (hypotese) og giver derudfra undersøgelsen et mål, en arbejdstitel: Undersøgelsen skal vise, at det forholder sig sådan og sådan / at det ikke forholder sig sådan og sådan. Vi laver eventuelt flere alternative projekter.
2. Vi skæver til økonomi og tid og skønner, om undersøgelsen i sin nuværende udformning er praktisk gennemførlig. Hvis ikke, er der to muligheder: vi skaffer det økonomiske og tidsmæssige grundlag, eller vi omformulerer undersøgelsen i overensstemmelse med det eksisterende økonomiske og tidsmæssige grundlag. Når der i vort midlertidige overslag er balance, kan projektets forberedelse fortsætte.
3. Vi afholder et idé-møde, hvor vi skriver alle mulige og umulige indfald ned, som vi på en eller anden måde mener kan bidrage til gennemførelsen af vort projekt. Vi formulerer vores delmål og sorterer forslagene i metode, emnets afgrænsning og undersøgelsesform. (Vi sikrer os, at projektet ikke allerede er udført eller i gang hos nabovidenskaberne og spørger eventuelt om bistand hos disse).
4. Vi undersøger igen det administrative grundlag og inkluderer denne gang mandskab og tekniske hjælpemidler. Vi sammenholder vores store bunke af indfald og delmål med de praktiske muligheder og udskiller de forslag, som er urealisable. Hvis de tiloversblevne forslag og det praktiske grundlag stadig synes at kolliderer, tilvejebringer vi enten det nødvendige administrative underlag, eller vi omformulerer projektets mål og problemstilling i overensstemmelse med, hvad vi nu ved om de administrative muligheders for-

hold til vor umiddelbare opfattelse af undersøgelsens metode og form og emnets afgrænsning. Når dette problemkompleks er i balance, kan projektets forberedelse fortsætte.

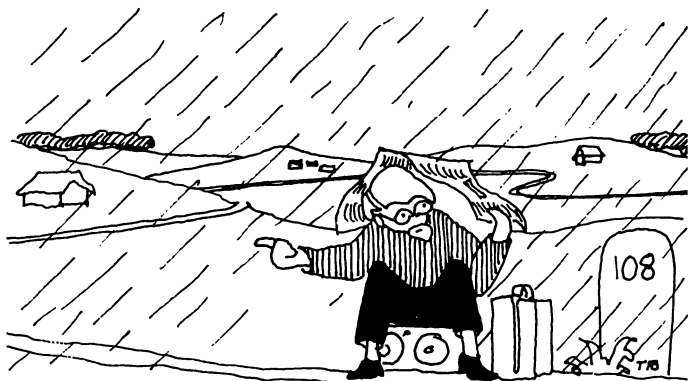
5. Under fortsat hensyntagen til de administrative muligheder formuleres projektets metoder og emnets afgrænsning således, at de tjener undersøgelsens mål bedst muligt. Vi hæfter os især ved, at der på den forskningsmæssige side er overensstemmelse mellem problemstilling og metode, mellem metode og afgrænsning, mellem problemstilling og afgrænsning, og at alle tre ting er i naturlig sammenhæng med hinanden.
6. Hele projektet tages op til fornyet overvejelse punkt for punkt, idet vi nu gør op med os selv, om vi på nogen måde har været hildet i forsknings- eller administrationsmæssige fordomme eller traditioner. Denne selvransagelse (eventuelt med rådgivning fra udenforstående) fører måske til ændringsforslag i projektet, der tilpasses forbedringerne. Det følgende skulle hjælpe os med at finde det rette udgangspunkt for vores interviewundersøgelse.

Interviewprojektets sammensætning

Emnet i en interviewundersøgelse har som regel første prioritet ved bestemmelsen af, hvordan indsamlingen skal forløbe. Emne og metode må være i overensstemmelse. En afgørende faktor for projektets gennemførelse er imidlertid ofte økonomien, (eller noget dertil svarende, f.eks. bevæggrunde som prestige, idealisme, godt psykologisk klima i gruppen og interesse eller lyst. Frivillighed i kulturforskningen og -bevaringen hører imidlertid til en forskningspolitisk diskussion, og når vi her nævner økonomi, menes der først og fremmest

de penge vi har til vores rådighed). Økonomien er altså afgørende for den kvantitative størrelse af vores interviewundersøgelse. Vi kan disponere over næsten det hele, få mange interviewere, stille mange strukturerede eller ustrukturerede spørgsmål, og spørge mange meddelere om mange emner, hvis økonomien er i orden. Men en sådan situation er ønsketænkning. Nedenstående skema 1 side 16 er derfor opstillet for at man under sin planlægning kan sammenligne de praktiske muligheder, når man ved, hvad økonomien tillader:

Forkortelserne i skemaet side 16: Intv. = Interviewere. Ustruk. interviews = Ustrukturerede interviews, dvs. at interviewet kun indeholder få i forvejen planlagte spørgsmål. Denne interviewform anvendes, når vi kan formode, at meddeleren ikke har nogen fast formuleret mening om interviewets emne. Her anvendes de såkaldte åbne spørgsmål. Strukt. interviews = strukturerede interviews, dvs. at vore spørgsmål og deres rækkefølge i forvejen er fastlagt, og at spørgsmålene er de såkaldte lukkede.

Også den praktiske side af indsamlingsarbejdet må planlægges.

SKEMA NR. 1	1. Løbende el. lang tid. Mange intv.	2. Løbende el. lang tid. En el. få intv.	3. Afgræn- set tid. Mange intv.	4. Afgræn- set tid. En el. få intv.
A Deltagerobservation				
B Mange meddelere Mange oplysninger Ustruk. interviews				
C Mange meddelere Mange oplysninger Strukt. interviews				
D En el. få meddelere Mange oplysninger Ustruk. interviews				
E En el. få meddelere Mange oplysninger Strukt. interviews				
F Mange meddelere Få oplysninger Ustruk. interviews				
G Mange meddelere Få oplysninger Strukt. interviews				
H En el. få meddelere Få oplysninger Ustruk. interviews				
I En el. få meddelere Få oplysninger Strukt. interviews				

*Skema over interviewundersøgelsens sammensætning i henseende til:
Tid, antal interviewere, antal meddelere, mængde af oplysninger eller
emner, strukturerede eller ustrukturerede interviews.*

Kommentar:

A. Adskillige former for indsamling af oplysninger kombineres naturligt med interviewet i mange undersøgelser, filmoptagelser, fotografering, diverse indirekte tests, arkivstudier osv., men de vil ikke blive beskrevet her. Deltagerobservation er en sådan indsamlingsform, som særlig benyttes af etnologer og etnografer. Denne indsamlingsform forudsætter som regel, at indsamleren bor og deltager aktivt i et givet samfund og dets fest- og hverdagsliv, samtidig med at han observerer og nedskriver traditionernes forløb og samspil. Denne indsamlingsform er i høj grad et enmandsarbejde og kræver lang tids forbliven i samme samfund. Når den nævnes her, skyldes det ikke så meget, at deltagerobservation er nært forbundet med interviewet, men mere, at interviewformen i høj grad kan beriges ved, at interviewerens først deltager-observerer et bestemt traditionsforløb og siden interviewer om det. Traditionsindsamleren kan f.eks. også invitere sine meddelere til en sang- eller fortælleaften og, samtidig med at han deltager, lader han hele forløbet indspille på bånd. Denne og de ovennævnte indsamlingsformer kan alle være nødvendige supplementter i et udbygget indsamlingsprojekt.

B. Denne kombination kræver en grundmuret økonomi, da den nødvendigvis må parres med kolonne 1. Anvendes i sociale institutioner om invalidepension, resocialisering etc.

C. Tidsfaktoren kan variere i denne kombination, der imidlertid er karakteriseret ved at kræve mange interviewere og solid økonomi. Anvendes i opinionsundersøgelser.

D. Mange folkloristiske og egnhistoriske indsamlingsprojekter med begrænset geografisk udstrækning har denne kombination, krydset med kolonne 2. Forundersøgelse på et emne hører også hjemme her, og det personlige interview falder ind under denne kombination: Interviewet hos psykolog eller psykoterapeut og andre dybdeinterviews, f.eks. det folkloristi-

ske meddelerportræt. Krydset med kolonne 4 kan nævnes: Interview hos læge, jurist eller journalist.

E og I kombinationerne svarer henholdsvis til bredt og snævert anlagte stikprøveundersøgelser. Alle kombinationer med få meddelere DEIH svarer til sammensætningen ved prøvekørsel af et spørgeskema.

FG. Graden af strukturering i disse kombinationer afhænger af emnet. De ustrukturerede interviews kræver som regel meget længere tid end de strukturerede. F og G kombinationerne er anvendelige, når man på forhånd har baggrundsoplysninger om det befolkningsudsnit, man vil undersøge. Disse to kombinationer kan også anvendes i stikprøveundersøgelser om specifikke emner.

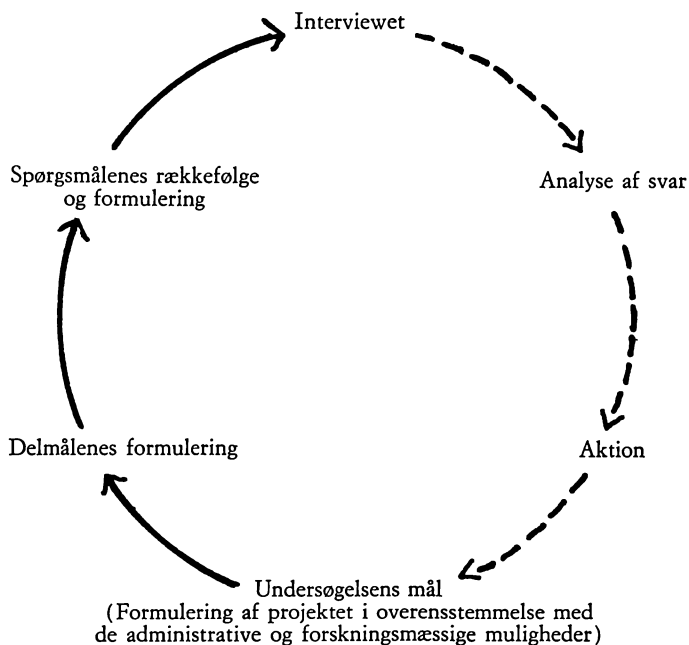
H og I kombinationerne har hvad undersøgelsesresultater angår naturligt nok begrænset rækkevidde, og er næsten implicit parret med kolonne 4.

Lad os se på et praktisk eksempel:

Jeg vil i min efterårsferie på en uge samle oplysninger om, hvor mange mennesker her i kvarteret der er utilfredse med børnenes legemuligheder. Mit mål er at få kommunen til at foretage sig noget. Jeg starter derfor i kolonne 4, da jeg er alene og har afgrænset tid. Strukturerede interviews ønsker jeg ikke at anvende, fordi meddelernes referencerammer er væsentlige i sammenhængen, og mange meddelere kan jeg ikke overkomme. I skemaet bliver der derfor kun to muligheder til overs, nemlig D og H/kol. 4. Det medfører f.eks. at jeg kun spørger de beboere, der er forældre til børn under 14 år, og at antallet af oplysninger afhænger af forældrenes evne til at formulere sig. Og det har tilmed den fordel, at den ustrukturerede form vil være anvendelig, fordi jeg kan forvente, at mine meddelere vil have mange bevæggrunde for at ønske en forbedring af kvarterets legemuligheder. Mit projekt har stor sandsynlighed for at blive gennemført.

Interviewprojektets indhold

Vi kan for oversigtens skyld betragte nedenstående figurlige fremstilling af et interviewprojekt.

Figur 1: Interviewprojektets indhold (2).

Den venstre side er enkelthederne formulering ud fra vort mål, den højre er behandlingen af de indkomne data med henblik på vort mål. Delmålene kommer vi kort ind på under interviewets delmål og spørgsmålenes rækkefølge, og selve spørgsmålenes formulering behandles bl.a. under interviewets spørgsmål. Figurens højre side kommer imidlertid ind i pro-

jektet, når vi har prøvekørt vort spørgeskema (se s. 75). Her gælder analysen de spørgsmål, som ikke virkede efter hensigten, og aktionen de ændringer, vi må foretage for at få spørgeskemaet til at virke overensstemmende med vort mål. I ovenstående »legeplads«-eksempel ville aktionen være, at en gruppe forældre gik til kommunen med undersøgelsens resultater og fik oprettet en legeplads.

Vi kan nu begynde det praktiske arbejde, og vi starter med en køreplan for undersøgelsens forløb, et budget i metoder, tid og penge. Vi forudsætter, at vi skal bruge båndoptager i vores interviewundersøgelse. Vi skal måske netop i gang med en række ustrukturerede interviews, hvor intervieweren arbejder uden spørgeskema og derfor må basere sin informationsindsamling på uddybnings spørgsmål og opsummeringer og derfor foretrækker at indspille interviewet. Eller det drejer sig måske om interviews, hvor oplysninger ønskes bevaret, fordi det er kunstnerisk stof, en nøgleperson, der interviewes, en særpræget fortællestil, til radio- eller foredragsbrug.

Vi skal derfor se på båndoptagerens muligheder i interviewet.

Båndoptageren i interviewet

Båndoptageren er et uvurderligt hjælpemiddel både til indsamling af lokalhistorie, folkeminder og etnologi. Men det er, som vi har set et eksempel på, ikke ligegyldigt, hvordan den benyttes. Båndoptageren har sine begrænsninger, og når vi her snakker båndoptager, tænker vi på den gængse maskine med én mikrofon (uden raffinementer), altså på mono-optagelser. Lige som det menneskelige øre »hører« båndoptageren alt, men i modsætning til mennesket har båndoptageren ingen hjerne, der sorterer lydindtrykkene. Først og fremmest kan den ikke indstille sig på kun at høre og gengive lyde fra én bestemt retning eller fra én bestemt »sender«. Den hører alle lyde og gengiver dem i deres rette styrkeforhold. I relation til interviewet indebærer dette, at vi må tilpasse os maskinen på forskellig vis. Der må f.eks. kun være én person, der taler ad gangen, og det er ikke underordnet, i hvilke omgivelser samtalen foregår. Optagelser i kørende biler og tog, optagelser på støjende arbejdspladser, mens radioen går og standuret tikker, og optagelser udendørs i blot den mindste smule vind giver erfaringsmæssigt ret ringe tekniske optagelser.

Til gengæld må man ikke lade sig tyrannisere af båndoptageren. Når båndoptageren er sat i gang og interviewet begyndt, bør man lade optageren passe sig selv og eventuelt sætte mikrofonen i en bordfod foran meddeleren. Når man har kontrolleret, at indspilningsstyrken er den rette, er der kun en ting at holde øje med: det båndudløb, som uvægerligt vil finde sted på et eller andet tidspunkt. Båndets spilletid fremgår af den i båndkassetten vedlagte oversigt over båndets data. I øvrigt bør man hellige sig interviewet.

Men for at interviewerens kan hellige sig interviewet, er det helt nødvendigt, at han kender sin båndmaskine. Når maskinen er i gang, må den optage uafbrudt og fejlfrit. Den bedste måde, hvorpå man lærer sin maskine at kende, er ved at »lege« med den, indtil man kan dens indretning og måde at fungere på i søvne. (Man kan have stor hjælp af diverse håndbøger om båndoptagere). Inden man tager hjemmefra, kan man sikre sig, at maskinen virker f.eks. ved at indtale dato, interviewerens og meddelerens navne. Særlig påpasselig bør man være med batteri- og akkumulatordrevne båndoptagere; batterierne bør være friske og akkumulatorerne opladte.

Det er ikke underordnet, i hvilke omgivelser båndoptagelserne finder sted.

Regler for teknisk gode interviewoptagelser

Det er imidlertid ikke nok, at maskinen virker, man må også

tilstræbe at få teknisk gode optagelser. Fremgangsmåden til gode båndoptagelsers tilvejebringelse (og bevaring) kan ikke beskrives i få ord, thi det er en videnskab for sig med sin egen terminologi osv. Her skal blot nævnes nogle få generelle kendsgerninger, der delvis begrunder en række af de efterfølgende tips. Hvis man følger dem, kan man aldrig gå helt galt i byen. (Udviklingen inden for lydbånd og båndoptagere går imidlertid fortsat frem med stormskridt, og den viden som vi lægfolk har i dag vil være utilstrækkelig om blot få år. Det er derfor tilrådeligt, at man supplerer sin viden fra tid til anden) (3).

Et lydbånd består af to lag, en magnetiserbar belægning og en basis. Jo tyndere basis lydbåndet er gjort af, jo mindre bliver strækstabiliteten.

Når vi hører en lyd, en stemme eller et stykke musik, hører vi luftsvingninger – toner. Enhver tone vil imidlertid altid være ledsaget af overtoner, og jo flere overtoner vi hører, jo tydeligere opfatter vi, og jo lettere kan vi skelne klangfarver, toner og stemmer. Det er derfor af betydning, at vore båndoptagelser indeholder så mange overtoner som mulig. Jo hurtigere en optagelse indspilles, jo større frekvensområde og dermed overtoner vil indspilningen dække i den høje ende (alt andet lige og inden for mikrofonens og båndoptagerens kapacitet).

Klirr (K_3) er betegnelsen for den forvrængning, der skyldes uønskede i forstærkeren og ved indspilningsprocessen frembragte overtoner. Jo tykkere belægningen er, jo mindre vil denne forvrængning blive ved en bestemt udstyring.

Jo tyndere båndet er, jo større afsmitning (kopieeffekt, »ekko«) vil der opstå på naboviklingen, når båndet arkiveres. Og jo hurtigere en optagelse er indspillet, jo tydeligere vil kopieeffekten høres ved afspilning (se punkt 15 nedenfor).

Jo tykkere båndet er og jo hurtigere optagelsen indspilles,

jo fordelagtigere bliver signal/støjforholdet, og jo større overstyring kan indspilningen tåle.

Sammenfattet kan man derfor konstatere, at *jo hurtigere en optagelse indspilles og jo tykkere båndet er, jo bedre bliver båndoptagelsen.*

Hos de to store europæiske lydbandsfabrikkers produkter holder de tynde og derfor økonomiske lydbånd, triple- og double-playingbånd, en anseelig standard, ikke mindst de såkaldte Hifi-Low-Noisebånd, men hensynet til strækstabiliteten begrundes tip nr. 1:

1. Undgå triple-playingbånd (brug double-, longplaying- eller standardbånd).
2. Undgå splejsede bånd (brug nye bånd).
3. Benyt aldrig hastigheder under 9,5 cm/sek. (3¾ inch/sec.).
4. Undgå spilletid over halvanden time.
5. Undgå kassettebåndoptagere (4).
6. Undgå kvartsporsoptagelser.
7. Undgå mikrofonafstand over halvanden meter (bedst 40–100 cm).
8. Brug altid vindhætte til udendørsoptagelser.
9. Lad aldrig meddeleren selv holde mikrofonen.
10. Opbevar aldrig indspillede bånd i nærheden af elektriske motorer, højttalere og magnetiserbart materiale (jernreoler, værktøj etc.).
11. Hold båndoptageren ren og i orden (især tonehovederne).
12. Ved påbegyndelse af indspilninger og efter standsninger bør indspilningsstyrken være sat i nul-stillingen. Når maskinen er startet, skrues op på den ønskede lydstyrke. Inden man slukker, stilles indspilningsstyrken på nul og båndoptageren standses. Derved undgås igangsætningsfordrejninger og start- og stopklik.

13. Når optagelsen en gang er gjort, så brug aldrig originalbåndet til demonstrationsbrug, foredrag, diskussionsoplæg eller underholdning, og lån det aldrig ud til disse formål. Brug kopier til den slags.
14. Klip aldrig i et originalbånd og forsøg aldrig at slette i originaloptagelser. Det der i dag er uvæsentligt for os, eller det der efter vor mening giver et negativt billede af et eller andet forhold, er måske uvurderligt kildemateriale om blot 20 år.
15. I dag regner man med, at optagelser på lydbånd med polyesterbasis holder evigt, når båndene ellers arkiveres forsvarligt, men en vis afsmitning vil der opstå under arkiveringen. Denne afsmitning kan afbødes noget, ved at man spoler sit bånd umiddelbart efter optagelsen, og ved at man »rør« sine bånd, f.eks. spoler dem en gang årligt. Derved forskydes vindingerne lidt i forhold til deres tidligere position og ekkoeffekten formindskes.

Nogle støjkilder i interviewoptagelser

En almindelig støjkilde er fingereren ved mikrofonen, interviewerens løser og strammer sit greb om mikrofonen, hvilket tydeligt høres. Læg mikrofonen, så den balancerer i hånden, sno derefter mikrofonledningen et par gange ikke for fast om hånden og luk den i et let greb om mikrofonen. Placer Dem således i forhold til meddeleeren, at De kan støtte albuen og holde armen bøjet i en vinkel på ca. 90 grader, så bliver De mindst træt i armen. Hold altid selv mikrofonen.

En anden støjkilde fremkommer ved brug af bordfod. Al støj på eller i forbindelse med bordet forplanter sig til mikrofonen og optages på indspilningen, trommen med fingrene, flytten med bordet, skramlen med stole eller fødder langs

bordben, og stampen i gulvet, og placering af genstande på bordet, f.eks. kopper, flasker og askebægre.

Endnu en støjkilde, der tit forekommer ved brug af bordfod, men ikke udelukkende dér, er upåagtet, svag støj i mikrofonens umiddelbare nærhed. Båndoptageren selv hører til denne kategori, og den bør aldrig placeres på samme bord som mikrofonen. Derudover kan nævnes bladren i bøger og raslen med papir samt skrivning af notater med bordet som underlag (især blyant og fyldepen).

Man må kende sin båndoptager »i søvne«.

Interviewemner som er uegnet til båndoptagelse

Det er ikke alt, som egner sig til indspilning på lydbånd. Kun det, der kan opfattes auditivt, egner sig. Beskrivelser af fremgangsmåder og forhold, der kræver to sanser, øjet og øret, egner sig kun dårligt. Beskrivelser af forhold, der normalt særligt opfattes gennem øjet endnu dårligere. (Prøv f.eks. at indtale en beskrivelse af Deres stue og lad en udenforstående

tegne stuen efter denne beskrivelse, og De vil se problematikken). En beskrivelse af, hvordan man splejser et tov eller leger en sangleg vil uvægerligt – da interviewerens jo sidder ved siden af meddelelsen og kan se, hvad han mener – indeholde talløse hentydninger til bevægelser og visuelle målangivelser: »Så snor man tovet op i tre ender, så lange som sådan, og så gør man sådan med den første . . .« eller »Vi tager hinanden i hænderne, sådan, og så gør vi sådan med med fødderne og snurrer rundt, og så går vi lidt frem . . .« osv., osv.

Indeholder meddelelsens fremstilling kun nu og da visuelle målangivelser, f.eks.: »som herfra og til væggen« kan og bør interviewerens benytte opsummeringsteknikken og indskyde f.eks.: »Altså små 3 meter?« for med det samme at få gjort beskrivelsen forståelig, når man kun har båndet.

Uegnet til båndoptagelse er tillige beskrivelser og kommentarer til billeder og tegninger, medmindre man har kopier af dem, og de er systematiserede eller nummererede på en eller anden måde. Billedmateriale er dog godt, når det anvendes som udgangspunkt for beretninger af forskellig art.

Båndoptageren er overflødig ved brug af spørgeskemaer med standardiserede svar.

Båndoptageren er ikke absolut nødvendig, når man er til et orienterende første møde med meddelelsen.

Båndoptager, meddeler og interviewer

I den ældre litteratur om indsamlingsteknik støder vi ofte på den påstand, at båndoptageren forstyrrer mere end den gavner. Den seneste tids erfaringer viser imidlertid, at dette sjældent er rigtigt, fordi vi i dag i modsætning til tidligere, ofte er lige så interesserede i meddelelsen og hans berettelse

som i selve stoffet, og fordi vi har lært at beherske anvendelsen af de tekniske hjælpemidler. Men særlig fordi vi har lært at beherske den til interviewet knyttede specielle fremgangsmåde, der opbygger det psykologiske klima, som bevæger eller motiverer meddeleren til at gennemføre et interview.

Når meddeleren først er motiveret til at berette, er det sædvanligvis let at forklare ham, at man vil indspille interviewet på bånd. (Det letter hukommelsen, man kan høre, om man har fået det hele med, det er langt mere nøjagtigt end at nedskrive i hånden osv.). Har man startet båndoptageren, inden man kommer indenfor, er det en etisk pligt at fortælle meddeleren, at han bliver taget på bånd. Ellers starter man båndoptageren, når man har forklaret, at den vil blive anvendt.

Det kan være praktisk at placere båndoptageren således, at den ikke direkte er inden for meddelere ns synsfelt, for at meddeleren ikke skal blive mindet om dens tilstedeværelse eller eventuelt distraheret af spolernes rotation.

Når interviewet er forbi, kan man tilbyde at afspille en stump af båndet, for at meddeleren kan høre, hvordan det lyder. Ved regulære afbrydelser i interviewet, når meddeleren bliver kaldt til døren eller telefonen og lignende, standses båndoptageren, samt i de tilfælde, hvor meddeleren udtrykkeligt ytrer ønske om, at det han vil fortælle ikke optages.

Hvis man vil indsamle med båndoptager, men ikke selv har det nødvendige udstyr eller føler, at man ikke er fortrolig med udstyret, kan man forsøge at alliere sig med en båndamatør.

Da det imidlertid normalt er ønskeligt at være på tommands-hånd med meddeleren, vil der ved teknikerassistance (fotograf, lydtekniker etc.) og i andre tilfælde, hvor der er mere end to personer til stede ved interviewet, opstå spørgsmål om bipersonernes indvirken på interviewet. Det hæmmer ikke

sjældent meddeleren, hvis personer i husstanden også er til stede ved interviewet. Denne situation kan dog også indeholde positive sider, afhængigt af meddelerens position i husstanden og interviewets emne. Det er imidlertid en klar belastning for interviewerens, hvis han skal styre et interview med flere meddelere, og det kræver øvelse, myndighed og psykologisk indsigt. Ikke mindre belastende kan det imidlertid blive, hvis der er flere personer på interviewerholdet. Let-

Det hæmmer ofte meddeleren, hvis der er tilskuere under interviewet.

test er det med teknisk mandskab. Det skal først og fremmest passe sit arbejde og i øvrigt bestræbe sig på at »falde ind i situationen«. Teknikerne anbringes i udkanten af meddelerens synsfelt, mens interviewerens anbringer sig over for meddeleren. Sværere endnu er det at være flere interviewere eller en interviewer med »slæb«, kolleger, studenter eller interview-lærlinge, der er med for at lære »miljøet« at kende eller få et indblik i metodikken.

Inden for et og samme emne bør der altid kun være én interviewer, men de øvrige må ikke af den grund virke fra-

værende eller uinteresserede. Ved at være et lydhørt publikum kan de i høj grad bistå den interviewede, deres minepil må afsløre, at de føler sig på bølgelængde med meddele-
ren, hvorved de er med til at motivere ham. I denne situa-
tion er det muligt for interviewerens – og praktisk, hvis han
samtidig passer mikrofon og båndoptager – at placere sig i
udkanten af meddelerens synsfelt. I øvrigt kan bipersonerne
tage diverse noter til brug for undersøgelsen. Man må dog
sige, at erfaringen viser, at interviewerens opnår den bedste
kontakt med meddele-
ren, når de er på tomandshånd.

Man kan i parentes også bemærke, at interviewerhold kan
stille store krav til meddelerens gæstfrihed, for man bør nor-
malt ikke afvise en meddele-
ler, hvis denne ønsker at vise gæst-
frihed. Man må heller ikke glemme, at hvis man har anmeldt
sit besøg, har meddele-
ren eventuelt forberedt et eller andet,
det står ude i køkkenet og er lige til at sætte ind på bordet.
Selv et venligt nej tak kan være belastende for resten af inter-
viewet i en sådan situation.

Båndregistrant

Men inden vi går i marken med båndoptageren, kan vi forudse, at vi må have et system i de båndinterviews, vi senere vil gemme. Interviewoptagelserne må registreres og ordnes. Tænker vi på at oprette en båndsamling, kan vi erindre os, at vi under interviewprojektets formulering stod over for problemer m.h.t. antallet af interviewere, meddelere og oplysninger/emner. Og det samme problem har vi, når vi skal finde tilbage til et eller andet på vores bånd: Hvem var det, der tog det interview, hvad hed meddeleren, og hvad snakkede han om?

Lige så vigtigt det er at lave gode båndoptagelser, lige så vigtigt er det altså, at vi har overblik over vort originalmateriale, båndene. Vi må derfor fremstille en båndregistrant. Jo omhyggeligere den er lavet, jo større glæde har vi af den på længere sigt. Båndregistranten er som regel en kronologisk oversigt over, hvad der er på ens bånd, en nøgle til vore indspilninger, og den skal både være righoldig og overskuelig. Følgende oplysninger bør altid medtages for hvert bånd:

Båndnummer, optegner (interviewer), optegnelsesdato, optegningssted, meddelers navn, stilling, bopæl, fødselsdato og -sted.

Derudover må der være en nummerering af hvert afsluttet emne eller sekvens på båndet, med stikord til emnets indhold, samt en angivelse af, hvor lang tid sekvensen varer. Undgå udelukkende at referere til tællerværket på båndoptageren (triptælleren), der viser, hvor langt båndet har kørt, forskellige båndoptagere bruger forskellige systemer (inch, tommer og cm). Brug minutter og sekunder, det er entydigt i alle tilfælde.

Når de før omtalte, faste data er noteret, kan båndregistranten f.eks. se ud som følger:

No. Personer	Emne	Indhold	Tid
1. Medd. + intv.	Samtale:	Medd. som spillemænd. Samspil m. andre musikere i perioden 1903–1910, bl.a.: Niels Nielsen, Bjerg, klarinet. Jens Andersen, Sandø, 2. violin.	4 min. 30 sek.
2. Medd. violin	Musik:	»Den toppede høne« 4 repetitioner.	1 min. 15 sek.
3. Medd. + intv.	Samtale:	Om »Den toppede høne«, kilde, funktion.	2 min. 05 sek.
4. Medd. Etc. etc. . . .	Sagn:	»Rottefængerens fra X«.	2 min. 55 sek.

Ved sange kan man skrive sangens første linje og eventuelt titel samt antal vers, ved længere traditionelle episke fremstillinger (eventyr, historier, sagn) den sædvanligvis benyttede titel og/eller et kort referat af fremstillingen.

Men udover båndregistranten kan det være nyttigt med en ordret afskrift af båndene in extenso, dvs. med interviewerens spørgsmål og det hele, hvor tåbeligt man end bagefter synes det lyder, med fortællelser og gentagelser osv. Dette afskriftsarbejde er dog større end de fleste umiddelbart tror, og er man specielt interesseret i særlige emner, viser, slagtning, sociale relationer osv., kan man udskrive de pågældende sekvenser in extenso med et referat af det mellemliggende.

Nyttigt, men ikke nødvendigt, kan det i øvrigt være med en kopi af båndet, så man kan redigere det eller eksperimentere med det til demonstrationsbrug eller lignende.

Eksempel på et indsamlingsforløb

Det følgende er et eksempel på, hvordan en indsamling fra en enkelt meddeler kan foregå. At interviewteknikken her kommer til anvendelse er underforstået, og der vil kun i ringe grad blive hentydet til den, idet den vil blive gennemgået senere. Vi vil belyse meddeleren fra hans mest markante sider med flest mulige midler for de færrest mulige penge. Vor vigtigste metode vil være indspilning på bånd. Vi vil dele indsamlingen op i en indledende del, indspilningsfasen og registreringsfasen. De oplysninger vi har om meddeleren, inden vi starter, er få, vi kender ham ikke, men henvisningen vi har fået tyder på, at han er en værdifuld kilde. Vi har udstyret os med en notesblok, et fotografiapparat og en båndoptager. Vort »fund« skal først beskrives, og ved første besøg medbringer vi kun notesblok og fotoudstyr. Forundersøgelsen skal først og fremmest resultere i, at vi kender meddelerens data, hovedpunkterne angående hans person og hans livshistorie, en kortfattet kronologisk, topografisk og personalthistorisk huskeseddel over meddelerens liv. F.eks.:

1. Jens Peter Nielsen, fødselsdato, -år og sted, forældre, søskende. Gik i skole der og der fra det år til det år, blev konfirmeret i 1899, kom ud at tjene, hvor, hos hvem. Flere pladser? Gift? (1. gang, 2. gang etc.). Med hvem, hvor var hun fra, svigerforældre. Gift hvor, børn, deres navne og alder . . . etc. etc.
2. Se på meddelerens familie billeder. Spørg om han/hun har gamle breve, skøder og andre papirer liggende, tal med ham om dem. De er gode udgangspunkter for en skildring af meddelerens data.
3. Få et indtryk af, hvad meddeleren helst vil fortælle om, sit

erhverv, sin barndom, sin politiske overbevisning, sit familieliv.

4. Tag nogle billeder af meddeleren og hans hjem.

Når researchens feltarbejde således er overstået, begynder registreringsfasen. Vi er kommet hjem og skriver meddelerens data rent, vi laver en spørgeliste (huskeliste), der skal danne udgangspunkt for vores båndinterviews, og vi begynder at skrive en lille beretning om vores erfaringer ved det første interview med meddeleren (en slags dagbog), en kort karakteristik af personen, hans omgivelser osv. Vi får billederne fremkaldt, vi nummererer dem kronologisk, daterer dem og giver hvert foto en kort beskrivelse, hvem eller hvad det er og i hvilken situation. (Husk at få kopieret et par til meddeleren).

Derpå skaffer vi os forskellig viden, som kan komme os til gode under interviewet. En del har vi naturligvis i kraft af vores studium eller vor lokalhistoriske interesse, men lige gyldigt hvilken meddeler vi skal optage på bånd, læser vi noget om en af de grupper han tilhører, f.eks. i *Dagligliv i Danmark* i det 19. og 20. århundrede, I-II. Er meddeleren gammel fisker, ja så læser vi om fiskere. Vi kan også læse afsnit, der går på tværs af erhvervene: om boliger, sundhedsforhold, det kirkelige liv, omgangsformer, overtro, fester og højtider, viser og historier osv. osv.

Så er vi rustede til indspilningsfasen. For at vi under alle omstændigheder kan holde rede på vores bånd, også i det tilfælde, at de kommer i gal kassette, indtaler vi datoen, lokaliteten, vort eget og meddelerens navn først på båndet; (hvor dette kan lade sig gøre eventuelt også båndnummer, det nummer båndet får i vores båndsamling). I tilfælde hvor båndoptageren ingen udstyringskontrol (VU-meter, magisk øje) har, kan det være praktisk at lade meddeleren indtale sine data selv (navn, alder, stilling og bopæl), vi kan bede med-

deleren gøre det som en stemmeprøve, og da det er de færreste, der i dag bliver skrækslagne over at høre deres egen stemme, spoler vi tilbage, så vi kan høre, om vi sidder som vi skal i forhold til meddeleren og mikrofonen. Hvis vi har den mindste mistanke om, at denne lidt tekniske begyndelse vil forvirre meddeleren og gøre ham nervøs, springes den over, men vi lader et stykke plads stå, så vi kan indtale oplysningerne bagefter. For de skal med, og de skal stå først på båndet – først på hvert bånd, hvis vi får brug for flere.

Vi begynder så med det, som vi ved meddeleren helst vil tale om, og påpeger følgende generelle ting:

1. Pas på ikke at tale i munden på meddeleren, nik bifaldende i stedet for at sige ja, ja, ja eller lignende.
2. Gør samtalen naturlig. Tal med meddeleren på interviewer-vis, som vi ville have gjort uden båndoptageren, og lad være med at sige alt for meget uproduktivt, hver gang meddeleren har sagt et eller andet – f.eks.: »Nå det gjorde De – nej, det lyder spændende osv.« Flest mulige af vore reaktioner bør ligge i vores interesserede ansigtsudtryk, i vores uddybnings spørgsmål og i vores opsummeringer.
3. Spørg ikke meddeleren om kendsgerninger, som vi lige så vel kan få oplyst andre steder, fra bøger, arkivalier, skøder, matrikler og folketællinger.
4. Få altid klarhed over, om det meddeleren fortæller er noget, han selv husker, eller om det er andres oplysninger og vurderinger (kundskaber og meninger) han refererer.
5. Brug korte spørgsmål. Jo enklere et spørgsmål er formuleret, jo lettere er det at forstå. Brug åbne spørgsmål, indledt med spørgeordene: hvem, hvor, hvornår, hvordan, hvorfor etc. Vi støtter os til huskesedlen og søger hele tiden at fastholde og motivere meddeleren ved uddybnings spørgsmål og opsummeringer, så han ikke – hvad man så ofte gør i konversation – siger: *man* gjorde sådan og sådan, *man*

sagde, da jeg var ung, *man* siger osv. Få hel tiden meddeleren til at uddybe det emne han er i gang med, så at enhver bagefter vil kunne forstå, hvad det er meddeleren taler om. Alt hvad meddeleren fortæller skal være placeret i 3 dimensioner, socialt, kronologisk og topografisk.

6. Når meddeleren fortæller om noget, der ikke er engangsbegivenheder, men noget der er blevet gentaget flere gange i et levnedsløb, hans daglige arbejde, høsten, julen, ballerne, bryllupper osv., så kan meddeleren ikke præcisere det til et enkelt år, når bortses fra de tilfælde, hvor han kan knytte det til en engangsbegivenhed. Men når meddeleren fortæller om hvordan man høstede, så fasthold ham ialfald på, om det var da han var ude at tjene, eller da han selv høstede. Ligegyldigt hvilket emne meddeleren kommer ind på, så forsøg at få hele gangen i det frem.

Når vi har fået et eller flere af vores punkter (eventuelt alle) på huskesedlen fyldestgørende belyst, afslutter vi interviewet med vore afslutnings spørgsmål. Har vi ikke fået alle punkter belyst, men alligevel må afbryde interviewet, aftaler vi at komme tilbage til meddeleren og fortsætte det. Vi søger at indrette os efter meddeleren, så vort besøg falder bedst ind i hans daglige rytme. Det er imidlertid godt ikke at lade for lang tid gå inden næste interview, så meddeleren har sine hukommelsesindtryk og interviewsituationen i frisk erindring.

Når vi er kommet hjem fortsætter registreringsfasen, og vi indfører båndets oplysninger i vor båndregistrant. Vi tager vores dagbog frem og fortæller lidt om dette interviews forløb og om meddeleren, som vi nu har oplevet ham.

Når registreringsfasen i denne omgang er afsluttet, kan man tage fat på andet båndinterview, eventuelt bistået af en ny huskeliste. Og således kan man fortsætte, indtil man mener, at man har belyst sit »fund« fra alle væsentlige vinkler, eller at man bør tilkalde fagfolk fra en af rigsinstitutionerne.

Orienterende interviewmateriale i forskningsinstitutionerne

Nu kan det jo hænde, at vi støder på et eller andet, som forekommer os interessant ud fra en etnologisk, folkløstisk eller lokalhistorisk betragtning, uden at vi selv vil formulere noget projekt i den anledning. Vi er dog opmærksom på, at det kan have værdi for andre i bred kulturhistorisk forbindelse. Hvad gør vi så? Eller vi kan tænke os, at vi helt privat er i gang med et interviewprojekt om vores egen i mands minde. Vi finder en god meddeler, der også kan en del viser og sange. Men da viserne ligger lidt uden for vort emne, hvad skal vi så gøre, hvis vi synes, at viserne alligevel burde indsamles?

Vi beslutter at snakke med en indsamlede institution, men hvordan fremstiller vi sagen bedst?

Lad os forsøge at se på det fra institutionens synsvinkel.

De indsamlede forskningsinstitutioner oplever ikke sjældent, at de får henvisninger til meddelere, som kan noget, der efter henviserens skøn må være af interesse. Disse henvisninger er institutionerne altid glade for, men hvis der ikke på det givne tidspunkt er administrative muligheder for at afsætte mandskab til en indsamlingstur, går henvisningen »gennem møllen«. Oplysningerne kommer i arkivet og mister derved en hel del af den tiltrækning, som de eventuelt havde oprindeligt. Men denne bleggen skyldes ikke alene den »administrative mølle«, den skyldes lige så ofte, at sagen faktisk mangler facts, ud fra hvilke institutionen kan tillade sig at »investere«, at sætte et projekt i gang. Navn, adresse og alder giver intet egentligt fingerpeg om meddeleren, og oplysninger som: »Kan mange gamle viser« eller »ved en masse om sin egen« er også ganske svævende. Disse oplysninger indeholder intet orienterende materiale.

Orienterende materiale er alle de former for optegnelser, der på et givet tidspunkt ikke primært indgår i et forsknings-

projekt. I dag hvor forskningsinstitutionerne næsten helt har forladt den historisk-typologiske metode, vil en enkelt, løse-ven optegnelse kunne betegnes som orienterende materiale. Det orienterende materiale er overordentligt værdifuldt, idet det indeholder en vejledning for institutionerne og disses brugere om, hvor og hvor meget materiale der kan tilvebringes ved påbegyndelsen af et forskningsprojekt – stort eller lille. Flere og flere institutioner udvider deres informationsvirksomhed, og jo mere materiale institutionerne indeholder, jo bedre og alsidigere kan informationen blive. Det sker ikke sjældent, at privatpersoner henvender sig med forespørgsler i forbindelse med materiale, de selv har indsamlet, hvorved de på en gang bidrager til og nyder godt af arkivets materiale. Og det hænder, at deres henvendelse åbner nye perspektiver for forskningsopgaver.

Vi kan derfor sammendrage disse betragtninger til følgende: Jo flere »oversigtsoplysninger« vi kan forsyne institutionen med, jo bedre. En kort skitse af meddeleren, hans liv og miljø, samt et fyldestgørende referat af det pågældende emne, gerne med situationsbeskrivelse, er det ideelle. Og hvis vi arrangerer et båndoptaget interview med meddeleren, vil det næppe vare mere end 10–20 minutter at få disse oplysninger. Og så kommer interviewteknikken til hjælp, idet den kan bidrage til, at vi får det væsentligste med, og til, at vi ved med os selv, at meddeleren har bevaret et uhildet forhold til sit stof. Forskningsinstitutionens interviewer kommer ikke bagefter og siger, at han kun fik det, som den forrige indsamler også kunne bekræfte for meddeleren.

II. INTERVIEWETS INDRE DYNAMIK

Interviewets psykologi

Interviewet er en anvendt metode til indsamling af data eller oplysninger inden for mange videnskaber og erhverv. Flere og flere får imidlertid øjnene op for, at interviewet ikke er så enkelt, som det umiddelbart kunne synes. Interviewet og dets teknik er ikke et universalredskab for hvem som helst, men er en indviklet, dynamisk psykologisk proces, der i sig selv er genstand for forskning. En del af denne forskning drives med henblik på at uddanne og træne de mennesker, som skal bruge interviewmetoden, for at de skal blive professionelle interviewere.

Som enhver anden profession eller kunststart har interviewing sine grundregler eller sit håndværk. Kan man håndværket – teknikken – kan man blive en habil interviewer, og har man dertil talent, kan man blive mester.

Man må dog først erkende, at der eksisterer hindringer for kommunikation mellem to mennesker.

Hindringer for kommunikation

Man kan stille spørgsmål, som direkte hindrer, at man får svar. Tænk vi os f.eks. en person, der står over os, og hvis velvilje er en betingelse for, at vi kan avancere, sønderlemme en bog med sin kritik og derpå i en let truende tone spørge: »Er der nogen, der mener noget andet?« så kan man dårligt tænke sig, at nogen enkeltperson vil svare vedkommende.

Det kan synes lidt underligt, at en så dagligdags proces kan

være forbundet med vanskeligheder. Vi kommunikerer jo med hinanden hver dag utallige gange om dagen. Man kan sige, at vi faktisk er eksperter i at sende og modtage meddelelser, hvorfor er vi da ikke eksperter i at interviewe?

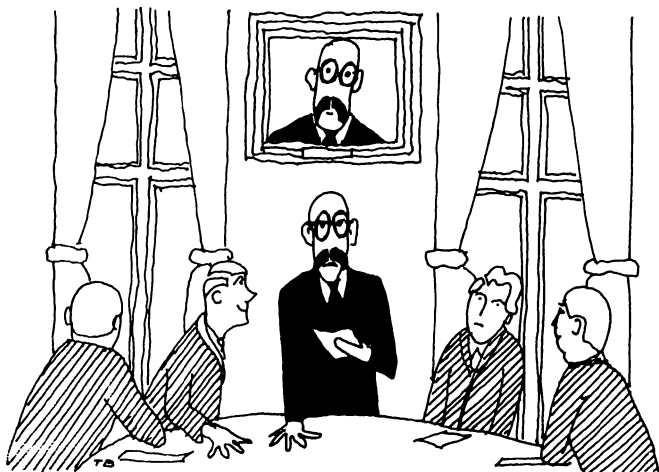
En af årsagerne er, at vi *er* så drevne til at kommunikere. Vores dygtighed sætter os i stand til at udvikle måder, hvorved vi kan hæmme kommunikationsprocessen. Derved forhindrer vi, at vi blotter os selv, at vi virker latterlige eller inkompetente. Eller vi kan søge at demonstrere, at vi er i besiddelse af de dyder, som vi mener er relevante i den givne situation. Vi ønsker at gøre et godt indtryk.

Vi er også klare over, at kommunikation fra andre ofte har til hensigt at tvinge eller påvirke os i en eller anden retning, måske i en retning vi ikke ønsker at gå. Vise godgørenhed, holde et bestemt tidsskrift, ryge et bestemt mærke cigaretter eller måske holde op med at ryge osv. Vi bliver derved ofte bragt i en forsvarsposition, der vil få os til at sløre kommunikationen med ukorrekte udtalelser, udelukkelse eller undvigende svar. Og fra vort synspunkt er disse mangler meningsfulde og funktionelle, fordi de forhindrer, at vi bliver påvirket mod vor vilje.

Erfaringen har også vist, at vi kan forudsige, hvad der vil blive sagt til os, når blot vi har hørt nogle få ord eller set »senderens« minespil. Derfor undlader vi tit at høre en sætning til ende, for i stedet i vore tanker at formulere et svar. På den måde kommer vi til at svare på det, vi tror er blevet sagt og ikke på det, der virkelig blev sagt. Man har påvist, at vi er mere tilbøjelige til at lytte til udtalelser, der passer til vore synspunkter, end til udtalelser, der modsiger dem.

Der er et motiv bag enhver kommunikation, og erfaringen har lært os, at motivet som regel har til hensigt at fremme eller hæmme vore egne intentioner. Vi bruger derfor i enhver samtale en vis bunke energi på at vurdere, hvad modpartens

motiver kan være. Begge parter bedømmer, sorterer, billiger eller misbilliger, og sammenligner.

»Vi kan vel blive enige om, at der er for mange 'ja-sigere' her i firmaet?«

Vi kan derfor sige, at hvis meddeleren opdager, at interviewer særlig billiger en holdning, indstilling, attitude, som meddeleren er fremkommet med, vil meddeleren være motiveret til at gentage eller overbetone denne attitude, og undgå den modsatte attitude. Eller omvendt, hvis interviewerens opførsel afslører misbilligelse af en attitude, så kan vi forudsige en defensiv holdning hos meddeleren, der enten vil føre til afbrydelse af kommunikationen eller oftere til en bevidst undgåelse af det kritiske emne, eller en modificering.

Det er derfor klart, at interviewet må være noget andet end almindelig kommunikation, interviewet må være en proces, i hvilken de kræfter, der vil fordreje eller tilbageholde kom-

munikation, er blevet fjernet eller reduceret så meget som muligt. Og det må være interviewerens opgave at opnå dette. Vi skal simpelthen lære at opføre os på en anden måde, end vi plejer, med det formål at fremme og forbedre kommunikation. Vi må forstå de kræfter, der motiverer meddelelsen, og den indflydelse, vore reaktioner har på ham.

Psykologiske hindringer

Men der er endnu flere forhindringer. Psykologer har vist, at vi husker og glemmer på en selektiv måde. Meddelelsen kan ikke fortælle os noget, som han har glemt. Der kan også forekomme det, man kalder psykologiske barrierer mellem meddelelsen og det materiale, vi vil have ham til at rykke ud med. Han kan derfor heller ikke fortælle noget, som han har fortrængt. Interviewet har sine begrænsninger, og vi må bruge vore kræfter i overensstemmelse hermed.

Sproglige vanskeligheder

Der er også sproglige vanskeligheder. Det siger sig selv, at vi næsten umuligt kan interviewe på et andet sprog end vort modersmål.

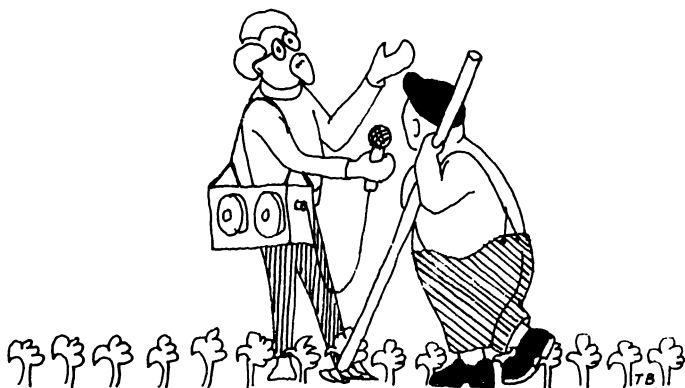
Men selv på dansk byder sproget på vanskeligheder. Dagligdags talesprog er fuld af generaliserende og forsimplende udtryk, som slet ikke dækker de faktiske forhold på en blot tilnærmelsesvis tilforladelig måde. Dertil kommer, at gennemsnitsdanskere kun benytter sig af ca. $\frac{1}{6}$ af det danske sprogs ordforråd, og skal vi f.eks. spørge ham om ting, som inden for vor videnskab har specielle termer, må vi oversætte dem til hverdagsprog, eller få dem belyst på andre måder.

Ved udformningen af sproget, f.eks. i et spørgeskema, må vi lægge vægt på, at ordforrådet og syntaksen yder mest muligt til en fuldstændig og utvetydig udveksling af tanker og meninger mellem interviewer og meddeler.

Vi må benytte et fælles ordforråd.

Vi må også gøre os klart, at der ligger en vis fare i at forsøge at tale meddelerens dialekt, hvis man ikke behersker den. Det er en stor hjælp at kunne tale den dialekt, som meddeleren taler, men interviewerens ægte forståelse for og accept af meddeleren og det denne siger, er det vigtigste middel til at komme på bølgelængde med meddeleren.

Det kan yderligere bemærkes, at meddeleren har visse for-

»Hvorledes mener De, at den kommercielle litteraturformidling vil rokke ved litteraturforskningens kongenialitetsprincip?«

ventninger angående interviewerens sprog, afhængig af hvem intervieweren er og hans position i samfundet. Går meddeleren f.eks. til en sagfører om hjælp, vil han sikkert tvivle lidt på mandens faglige kvalifikationer, hvis han oplever, at advokaten har det samme besvær med at udforme sproget, som

han selv har. Eller hvis professor NN fra Kultursociologisk Institut ved Københavns Universitet interviewer en befolkningsgruppe fra Istedgadekvarteret, vil han sikkert klare sig bedre ved at bruge normaldansk, end ved at forsøge sig med en for hans profession unormal opførsel.

Definition

Vi anvender termen »interview«, når vi refererer til et specialiseret mønster af sprogligt eller mundtligt samspil mellem to personer – bragt i stand med et specielt formål og rettet mod et bestemt område med deraf følgende udelukkelse af uvedkommende materiale. Yderligere er interviewet en bestemt form for samkvem, i hvilket de deltagendes roller, dvs. deres handlinger, udtryk og opfattelse af sig selv og modparten, står i et ganske bestemt forhold til hinanden.

Den ydre motivation

Et af motiverne bag kommunikation er ønsket om at øve indflydelse på den person, som man henvender sig til. Det vil sige, at en meddeler vil kommunikere i en bestemt situation, hvis han mener, at en sådan kommunikation vil medvirke til forandringer eller handlinger, som han finder ønskværdige. Intervieweren kan blive opfattet som den person, der mere eller mindre direkte kan bidrage til en ønsket forandring. Vi kommunikerer om vores sygdomssymptomer med vores læge, fordi vi ved, at han har særlige kvalifikationer, som kan stilles til vores rådighed, så vi kan blive raske.

Den ydre motivation må derfor for meddelelsen ligge i, 1) at han opfatter interviewets indhold som relevant for for-

andringer han ønsker, (umiddelbart vil han ikke opfatte, at ethvert undersøgelsesprojekt har forbindelse med hans mål og interesser, og interviewerens må derfor ofte påpege denne forbindelse for ham), og 2) at han ser interviewerens som den person eller repræsentant for en institution, som er i stand til at sætte forandringerne i gang.

Den indre motivation

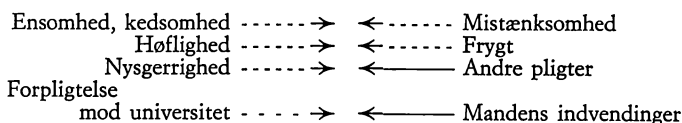
En anden væsentlig kilde til meddelerens motivering afhænger mere direkte af det personlige forhold, som skabes mellem interviewer og meddeler. En person er motiveret til at kommunikere med en anden, når han »får noget ud af« kommunikationen og den personlige kontakt, når han får lejlighed til at udtrykke noget, som ligger ham på sinde. Dette betyder ikke, at meddeleren oplever en befrielse, som den vi forbinder med det psykiatriske interview, men simpelthen, at han opnår tilfredsstillelse ved at snakke med et modtageligt og forstående menneske om noget, som han er interesseret og fordybet i.

Til motivationen hører tillige visse almindeligt accepterede normer. Nogle former for opførsel anses for »rigtig« og andre for »forkerte« eller i hvert fald for upassende. Den »korrekte« opførsel hører med til meddelerens opfattelse af sig selv, og denne indstilling vil ofte være tilstrækkelig til, at interviewerens kan få interviewet i gang, og måske gennemført, hvis det er tilstrækkelig kort. Men selv om meddeleren ønsker at være høflig, tale sandt osv., vil det at være i overensstemmelse med sociale normer næppe alene være tilstrækkelig kraftig bevæggrund for, at han vil udstå et langt og besværligt interview.

Interviewets psykologiske basis

Lad os betragte et eksempel på nogle af de psykologiske faktorer, der spiller ind ved påbegyndelsen af et interview. Det ringer på døren hos en husmor, og en ung mand præsenterer sig som interviewer fra Institut for folkemindeforskning ved Københavns Universitet, og beder fru Hansen om et interview om husmødres hverdag. Fru Hansen må nu vælge mellem to roller, meddeler eller ikke-meddeler. Hvilke psykologiske faktorer kæmper nu i fru Hansen? Blandt de kræfter, der giver hende lyst til at acceptere rollen som meddeler, er udsigten til, at der nu sker noget ud over det sædvanlige, noget der befrier hende fra en ensom formiddags kedsommelige huslige pligter. Dertil kommer nysgerrighed efter at vide, hvordan et interview forløber, og en følelse af, at det venlige spørgsmål kræver et høfligt og positivt svar. Endelig føler hun svagt en vis forpligtelse over for en højere uddannelsesinstitution som universitetet.

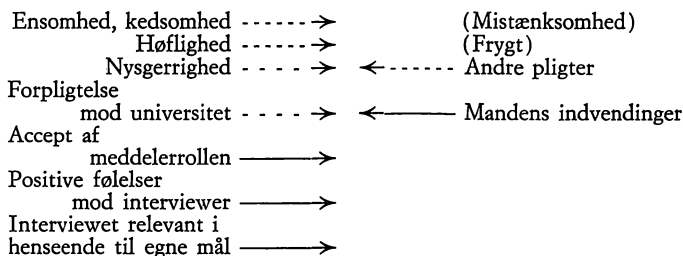
På den anden side, hvem er denne fremmede, som hun vil lukke ind i sit hjem, hun kommer til at forsømme sin planlagte oprydning i børnenes værelse, hvis det tager lang tid, og hvordan ser der nu ud i stuen. Hvad er formålet egentlig med en undersøgelse af husmødres hverdag, og hvad vil hendes mand sige, når han kommer hjem og hører, at hun har givet oplysninger om familien til et vildt fremmed menneske. Konflikten i fru Hansen kan fremstilles ved hjælp af et diagram:

Figur 2: Husmors psykologiske felt ved begyndelsen af et interview.

Ud fra denne opstilling af modstridende kræfter kan vi ikke forudse udfaldet af fru Hansens valg, idet vi ikke kender den relative styrke af hver af de tilstedeværende følelser. Men interviewereren kan forsøge at aflæse i mimikken, hvilke kræfter der bestemmer husmoderens valg, eller hun vil måske verbalisere sin indre konflikt med ordene: »Jeg er bange for, at jeg ikke har tid lige nu, jeg er lige midt i oprydningen,« eller lignende.

Intervieweren vil så forsøge at fremkalde en gunstig beslutning. Enten ved at reducere de kræfter, der afholder fru Hansen fra at deltage i undersøgelsen, eller ved at forstærke dem, der tilskynder hende til at deltage. Han kan måske øge antallet af disse kræfter ved at legitimere sig med instituttets introduktionsskrivelse, ved at love, at interviewet kun tager en halv time, eller ved at påpege, at alle deltagere vil være anonyme. Han kan yderligere forklare formålet med undersøgelsen og understrege dens praktiske anvendelsesmuligheder. Efter disse forklaringer kan husmoderens psykologiske felt måske se således ud:

Figur 3: Husmors psykologiske felt efter interviewerens introduktion.

De negative kræfter mistænksomhed og frygt er blevet fjernet, mens erindringen om andre huslige pligter og tanken om mandens indvendinger stadig eksisterer. Men til de positive

I en sådan situation kan vi let forestille os, at tilstedeværelsen af en trediemand, en »tilskuer«, vil komplicere interviewet betydeligt. I en undersøgelse af nytillflyttedes bevægelse for at slå sig ned i Holstebro, spurgte man meddelerne om deres økonomiske situation før og efter at de flyttede til Holstebro. En midaldrende husbestyrerinde blev bl.a. udspurgt om dette emne, medens hendes principal – en midaldrende enkemand – overværede interviewet. Da interviewereren tilmed havde det indtryk, at de to delte bord og seng, og at dette indvirkede på lønnen i negativ retning, men at de ikke ville have det frem, blev interviewsituationen yderst kvalfuld for begge parter. Og husbestyrerinden afviste da også spørgsmålet med et sideblik til principalen.

I interviewet med fru Hansen skulle der derimod være chancer for at genoprette det positive interviewer-meddelelseklima. Intervieweren kan spille på, at der er en vis overensstemmelse mellem undersøgelsens og fru Hansens mål, forklare hende, hvorfor spørgsmålet stilles, så hun ser spørgsmålet i en ny referenceramme og finder spørgsmålet relevant.

Men interviewereren kan også spille på, at der er opnået en personlig kontakt, der giver meddeleren en vis tilfredsstillelse. Han kan udskyde det truende spørgsmål til et tidspunkt senere i interviewet, hvor den optimale positive kontakt er opnået. At presse eller irettesætte meddeleren i den foreliggende konfliktsituation vil kun gøre tingene værre.

Men interviewereren kan tilmed uddybe den opnåede positive holdning hos meddeleren, og det kan han gøre med det samme uden at presse fru Hansen eller udskyde spørgsmålet til senere. Hvad enten hun giver sin indre konflikt udtryk, eller interviewereren blot kan mærke på sin meddeler, at hun er i vildrede, bør han vise hende, at han accepterer og forstår hendes tvivl: »De ved ikke, om De tør svare på dette spørgsmål. Det kan også være svært at vide, om svaret ikke bliver

misbrugt, men jeg kan på instituttets vegne garantere Dem for, at Deres besvarelse forbliver anonym. Jeg stiller i øvrigt spørgsmålet, fordi det kun er muligt at forstå husmødres forskellige hverdagsproblemer, hvis man kan sammenligne dem for sig i forskellige indkomstgrupper.«

Den første sætning viser fru Hansen, at hendes tilbageholdenhed er forståelig og acceptabel, og denne holdning hos intervieweren er med til at motivere hende til at fortsætte interviewet. Lad os derfor se lidt nærmere på, hvad der ligger i denne motivation.

Vort interviews psykologiske omgivelser

Det har vist sig, at udfaldet af det psykoterapeutiske interview er afhængigt af den kontakt, som terapeuten opnår med sin klient. Og selv om terapeutens og den informationsindsamlende interviewers mål er vidt forskellige, skal det ikke afholde os fra at lære noget af de psykologiske videnskaber, hvorfra de følgende 3 eksempler på interaktionsformer er hentet.

En fjortenårig dreng kommer med følgende udtalelse: »Den gamle er dødsyg, han er altid på nakken af mig og helt oppe over det mindste jeg gør.«

Antager vi, at udtalelsen er rettet til en nær ven på samme alder, kunne svaret meget vel være: »Min er ikke et hår bedre,« eller: »Det er sørme dødhårdt for dig« eller: »Du skulle holde dig væk fra ham og holde dig til din mor i stedet for.« Disse kommentarer består af beskrivelser af lytterens egen situation, udtryk for sympati og forslag til løsninger. Denne form for interaktion er typisk for venskab og eksisterer ligefuldt i de voksnes verden.

Hvis den fjortenårige kommer med den samme bemærk-

ning til sin skolelærer, må han sikkert stå model til følgende tiltale: »Jeg er sikker på, at din far gør det for dit eget bedste,« eller: »Din far er træt, når han kommer hjem fra arbejde, og du gør sikkert for meget, der irriterer ham,« eller: »Tror du ikke, du skulle prøve at være lidt nemmere derhjemme?« Temaet i disse svar er, at de forsvarer faderen og giver sønnen skylden.

Alle foregående eksempler har ét til fælles. De udtaler en dom over fortællerens bemærkninger og derved implicit om fortælleren selv. Vennens bedømmelse viser forståelse, trøst og hjælp. Lærerens karakteriseres af moraliseren, fordømmelse af fortælleren, afvisning af bemærkningerne og støtte til faderen som en autoritativ skikkelse.

Nu antager vi, at den fjortenårige siger de samme ting til en psykiater eller psykolog. Hvordan vil en terapeut svare? Typiske svar vil være: »Du føler, at han ikke rigtig forstår dig,« eller: »Det er noget, der piner dig,« eller: »Du synes ikke, det er retfærdigt.« I modsætning til de forrige svar fra venen og læreren afstår disse fra at være dømmende, de er hverken negative eller positive, men en opsummering af, hvad drengen har sagt. De hverken foreslår løsninger eller røber, hvad terapeuten føler. Effekten af disse svar bliver derfor støttende for det gensidige interviewer-meddeler klima, idet de viser forståelse og interesse, og giver meddelelsen lejlighed til at tydeliggøre sin opfattelse. Og i modsætning til vennens svar udelukker de ikke, at den fjortenårige overvejer, om han er så flink hjemme, som han burde være. De gør det muligt for ham frit at udtrykke sine tanker og følelser, og opmuntrer ham til at gå i dybden.

Det er altså den sidste form for psykologiske omgivelser, vi bør søge at fremkalde i vore interviews.

Det må imidlertid bemærkes, at den informationssamlende interviewer, ulig terapeuten, hovedsagelig er interesseret i sine

egne udtrykte mål, og ikke i meddeleren personligt. Intervieweren arbejder som oftest med sit eget problem, ikke meddelersens. Det betyder, at han må holde kommunikationen på et bestemt spor, hvilket igen kan afstedkomme, at meddeleren ikke ser nogen forbindelse mellem interviewet og sine egne mål. Det påhviles derfor intervieweren at fremstille denne forbindelse for meddeleren lige fra interviewets begyndelse. Og derfor må der lægges vægt på interviewets indledning, som vi allerede har set, og som vi senere skal vende tilbage til.

Interviewets eller spørgeskemaets opbygning

Når vi skal foretage en række interviews, medfører det, at vi skal udarbejde en form for spørgeskema. Det betyder ikke, at vi skal lave en sociologisk-statistisk undersøgelse, men blot at vi i enhver tilrettelagt undersøgelse, der indeholder en udspørgning af et menneske, må følge et eller andet, løst eller fast, system i vores udspørgning – en huskeliste, en udspørgningsvejledning til os selv, en spørgeliste eller et spørgeskema.

Spørgsmålenes funktion

I en interviewundersøgelse er spørgsmålenes rækkefølge og spørgeskemaets opbygning ikke ligegyldig. Da interviewerens rolle for en meget væsentlig dels vedkommende består i at stille spørgsmål, vil det samspil, han opnår med meddeleren, være meget afhængig af kvaliteten ved de spørgsmål, han stiller. Godt formulerede spørgsmål er til stor nytte, når man skal motivere meddeleren til at kommunikere, spørgsmål, der fremkalder forvirring eller ubehag eller fjendtlige reaktioner, vil ganske neutralisere en lovende kommunikation. Interviewerens spørgsmål har kort sagt et dobbelt formål: De gør det muligt for intervieweren at opnå den information, der svarer til undersøgelsens mål, og de assisterer ham i hans anstrengelser for at motivere meddeleren til at kommunikere.

Referenceramme

Når vi modtager kommunikation, kan vi kun forstå og tolke

den information vi får i lyset af den sum af erfaringer, vi har samlet i fortiden. Ud fra en eller anden tidligere erfaring giver vi den nye kommunikation mening. Jo løsere og mere fragmentarisk kommunikationen er, jo mere må vi trække på vores erfaring og jo større frihed har vi til at fortolke i overensstemmelse med vore referencerammer.

Vi møder en ven på gaden og siger: »Hvordan går det?« Vores ven ved ikke, om vi har noget specifikt i tankerne og kan ud fra sin egen referenceramme hentyde til hvad som helst i sit svar, hvad enten han siger: »Fint«, »hovedet op og benene ned«, »med måde« eller »helt til rotterne«. Hans svigermor kan være kommet på besøg, han har fået nyt job osv., men vores spørgsmål indeholder ingen referenceramme.

Noget mere specifikt er det imidlertid, når chefen kommer ned på værkførerens kontor og stiller det samme spørgsmål. Referencerammen er den igangværende produktion og ikke værkførerens personlige forhold eller landets politiske situation, selv om ordene er nøjagtig de samme.

De personlige referencerammer kan udnyttes i den indirekte spørgeteknik. Vi kan i et meget bredt formuleret spørgsmål lægge op til, at meddelelsen næsten nødvendigvis må svare i overensstemmelse med egne erfaringer og derved afsløre sine referencerammer. Et sådant projektivt spørgsmål blev anvendt i et spørgeskema om de studerendes tilfredshed med deres fag:
Intv.: Når man snakker med studenter, får man undertiden det indtryk, at der er en vis utilfredshed med egen indsats. Tror du, der er få eller mange, der har det på den måde?

Stud.: Mange, går jeg ud fra.

Intv.: Hvorfor tror du, der er nogle, der har det på den måde?

Vi kan samtidig lægge mærke til, at spørgsmålets indledning gør det acceptabelt at være mindre flittig.

Når vi stiller vores spørgsmål, må vi som regel sikre os, at vi kender meddelers referenceramme. Vi kan enten spørge om den. Interviewer til landsholdstræner:

Intv.: Hvordan synes du, vort landshold har spillet op til kampen?

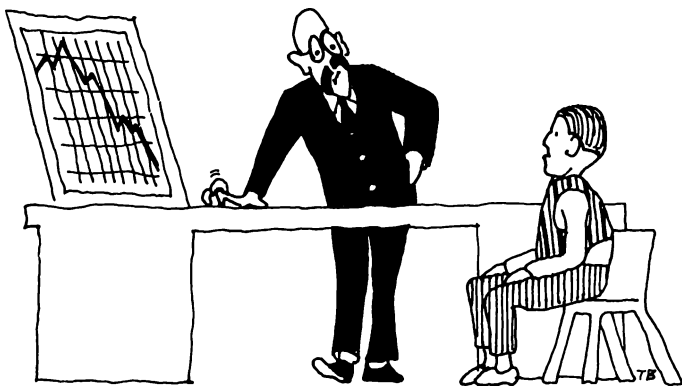
Træner: Fint, de er helt på toppen, simpelthen.

Intv.: Hvad vil du særlig fremhæve ved landsholdets spil?

Træner: Altså, sammenspillet og boldbehandlingen. Vores træningskamp har gjort, at spillerne kender hinanden og ved, hvor de skal finde hinanden . . .«

Eller vi kan udstikke rammerne på forhånd. Faderen til sin studerende søn: »Nå, hvordan går det på universitetet, altså med din nye professor?« Det er samspillet mellem søn og professor det gælder, og ikke den generelle situation på universitetet.

Men vi må også tænke på meddelers referencerammer,

»For resten, Larsen, hvor længe har De egentlig været i firmaet?«

når vi kombinerer vores spørgsmål i interviewets løb. Lad os tage et grelt eksempel: Chefen kalder værkføreren ind på sit

kontor for at drøfte afdelingens produktion med ham. Efter i længere tid at have udspurgt ham om de skridt, der må tages, for at afdelingen skal nå op til den norm, som chefen mener nødvendig, siger han: »For resten, Larsen, hvor længe har De egentlig været i firmaet?« For værkføreren er spørgsmålet irrelevant for løsningen af det foreliggende problem, men der kunne være en sammenhæng, nemlig at der ligger en trussel bag om hans snarlige afskedigelse. Og resten af interviewet vil han være på vagt over for yderligere tegn i den retning.

Interviewets delmål og spørgsmålenes rækkefølge

Når vi skal opbygge et interviewforløb og eventuelt nedfælde det i et spørgeskema, må vi, som vi har set, gøre os tanker om spørgsmålenes og emnernes rækkefølge. Lad os se på et eksempel. En studiegruppe ønsker at undersøge de studerendes tilfredshed med deres fag ved hjælp af en spørgeskemaundersøgelse. Det er undersøgelsens mål at få klarlagt og rettet op på eventuelle åbenlyse misforhold. Hvad er denne tilfredshed afhængig af? Generelt kan vi sige, at den enkelte students tilfredshed er afhængig af et utal af faktorer, men af praktiske grunde, økonomi, mandskab osv., må vi i undersøgelsen begrænse os til nogle få centrale faktorer. Vi kan derfor antage, at tilfredsheden kan belyses ved samspillet af følgende faktorer, som vores erfaring siger os er centrale:

- 1: Studentens anciennitet i faget.
- 2: Studentens nuværende arbejdsbyrde i forbindelse med faget.
- 3: Studentens holdning til undervisningen.
- 4: Studentens holdning til fagets lærere.
- 5: Studentens opfattelse af fagets målsætning.

- 6: Studentens opfattelse af fagets ydre materielle rammer.
- 7: Studentens oplevelse af sine medstuderende.
- 8: Studentens oplevelse af egen indsats.
- 9: Studentens fremtidsudsigter som færdiguddannet.

Vi har altså opstillet 9 delmål til belysning. Når disse 9 delmål er opstillet i den givne rækkefølge, er det for at give interviewet et naturligt forløb. Den omvendte rækkefølges to første spørgsmål (9 og 8) kunne få studenten til at tro, at hans fremtidsudsigter var afhængig af hans egen indsats, og hans eventuelle kritik under de øvrige punkter ville derfor blive mere afdæmpet. Undersøgelsens mål ville derfor ikke blive imødekommet. Den anvendte rækkefølge starter med to konkrete punkter, der ikke er specielt følelseladede. Derefter følger to aktuelle punkter, to generelle og to personlige, med en langsom stigning i det følelseladede. Der afsluttes med et relativt konkret og neutralt punkt. Denne rækkefølge vil vi benytte i vores interviews, fordi vi mener, at den vil lette overgangen fra det ene emne til det andet.

Vi kunne eventuelt klare os med kun 9 spørgsmål, et for hvert delmål. Men ser vi f.eks. på punkt 1, så er studentens »anciennitet« ikke alene bestemt af, hvor længe han har læst. Den beror tillige på, hvilke delprøver eller tillægsgfag han har været oppe i og bestået, derunder filosofikum, samt hvor bredt han har studeret faget. Studentens »anciennitet« i faget må derfor belyses ved hjælp af flere spørgsmål. Det samme gælder f.eks. punkt 7, studentens oplevelse af sine medstuderende. Under dette punkt vil vi forsøge at måle, i hvor høj grad studenten er »in« med sine kammerater. Til den ende kan vi benytte den almindeligt brugte opstilling af spørgsmål, den såkaldte tragtrækkefølge. Rækkefølgen kaldes således, fordi den tager det mest generelle spørgsmål inden for emnet først, hvorefter de følgende gradvist indsnævres. Vi udelukker herved, at det første spørgsmål influerer på udfaldet af

de følgende. Denne rækkefølge er særlig nyttig, når man ved hjælp af et indledende åbent spørgsmål vil fastslå noget om meddelerens referenceramme.

Den følgende serie spørgsmål illustrerer tragtrækkefølgen, som den kunne bruges for at afgøre, i hvor høj grad den enkelte student var integreret i studentergruppen:

1. Hvordan opfatter du forholdet mellem studenterne indbyrdes.
2. Hvordan opfatter du forholdet mellem ældre og yngre studenter.
3. Hvor ofte deltager du i udveksling af fagligt stof uden for universitetets rammer.
4. Hvor meget kommer du sammen med dine studiekammerater i det private.
5. Var du sammen med en eller flere af dem privat i sidste uge.

Vi ser, hvordan det første spørgsmål giver meddeleren rig lejlighed til at udbrede sig om emnet. Andet spørgsmål snævrer emnet betydeligt ind, men behandler stadig miljøet inden for universitetets rammer. Tredje spørgsmål er stadig fagligt, men nu trukket uden for universitetet. Fjerde spørgsmål er om generel komsammen, og det femte er et kontrolspørgsmål til det foregående, med en vis indsnævring. Var vi begyndt med spørgsmål fem, kunne der let have forekommet en mærkbar afsmitning fra det ene svar til det andet.

Den omvendte tragtrækkefølge er dog anvendelig ved emner, som meddeleren ikke har haft lejlighed til at gennemtænke tidligere. I sådanne tilfælde kan vi spørge meddeleren ud om sagens enkelte momenter for til slut at spørge: »Alt taget i betragtning, hvordan er De så tilfreds med forholdene?« eller lignende.

Interviewerens rolle

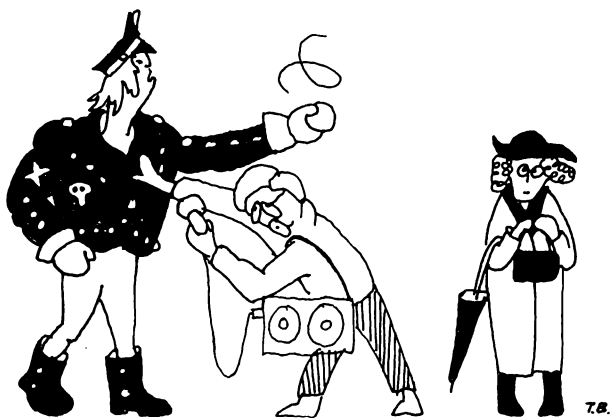
Intervieweren er den person, der (for sig selv eller for sin institution) via spørgelisten indsamler de oplysninger, som er nødvendige for undersøgelsen. Det påhviler ham at få fyldestgørende svar på listens spørgsmål. Intervieweren stiller de *egentlige spørgsmål, uddybningsspørgsmål, formulerer opsummeringer, motiverer* meddeleren til at kommunikere og *optegner* de indkomne oplysninger. Meddeleren bidrager til kommunikationen ved at svare på spørgsmål, give information, formulere sine tanker, bede om at få spørgsmålet forklaret og undertiden ved at nægte at besvare spørgsmål.

Det er vigtigt at mærke sig, at interviewerens hele tiden under sit interview gennem sin opførsel, sit minespil og sine spørgsmål motiverer meddeleren til at komme med sine svar, sine meninger og sine følelser. Intervieweren må hele tiden holde sig for øje, at det er *meddelerens* synspunkter, undersøgelsen er interesseret i, således at interviewerens altid holder sine egne synspunkter helt for sig selv og derved undgår at påvirke meddeleren.

Intervieweren må vise varme og modtagelighed, udtrykt ved en ægte interesse for og accept af meddelerens person. Intervieweren må være fordomsfri og fuldt ud forstående over for ethvert udtryk for følelser. Intervieweren må vise, at han på ingen måde ønsker at lede eller presse meddeleren. Enhver af interviewerens ytringer må være fri for vurderende undertoner.

Etiske konflikter

Det ovenfor sagte tegner et idealbillede af meddeler og interviewer som henholdsvis den upåvirkede meddeler og den »usynlige« interviewer. Det er et mål, vi stræber efter af hensyn til vor undersøgelses pålidelighed. Og vi kan nå langt med den ovenfor beskrevne adfærd. Men i sin yderste konsekvens er tanken utopisk, og vi må gøre os klart, at vi fuldt legalt kan afvige fra vort ideal, når blot vi redegør for de gjorte afvigelser. Når disse bemærkninger indskydes her, skyldes det, at alle optegnere – ikke mindst når de bor eller for en tid slår sig ned i den gruppe, de vil studere – før eller

Intervieweren kan komme i situationer, hvor han må tage parti mod sin meddeler, af hensyn til sin egen gruppes etiske normer.

senere vil komme til at besvare spørgsmål fra meddeleren (5). I en sådan situation må optegneren afgøre med sig selv, i hvor høj grad hans svar vil ændre meddelerens tilværelse; om han for enhver pris vil tilstræbe at studere den »upåvirkede

indfødte«, og derved afvise ham, eller om han vil tage den indfødtes parti, eventuelt mod andre indfødte, som senere skal interviewes; eller om han må tage parti mod sin meddeler af hensyn til sin egen gruppes etiske normer. I alle 3 tilfælde har han vanskeliggjort sin stilling betydeligt. Problemet er i særdeleshed akut for etnografer, men eksisterer også for hjemlige optegnere. Standardløsninger findes imidlertid ikke. Så længe man lader sund fornuft og taktfuldhed råde og i øvrigt redegør for sine indgreb og eventuelt for sine motiver bag dem, har man tilgodeset både menneskelige og videnskabelige krav. En grundigere drøftelse af optegnerens etiske konflikter under indsamlingsarbejdet vil dog føre for vidt i denne sammenhæng, og vi vil derfor gå over til interviewets bestanddele.

Interviewets bestanddele – spørgeskemaets formelle skelet

Det første, der skal ske i det praktiske arbejde efter formuleringssfasen, er, at et spørgeskema udformes. Der må i dette arbejde forudsættes et vist kendskab til emnet. Skemaet, huskelisten, bør være bygget op over:

1. En indledning.
2. Et antal afsnit med spørgsmål for hvert af de emneområder, som vi har vedtaget at undersøgelsen skal omfatte.
3. En slutning.

Dette gælder, hvad enten det er første eller 8. gang vi besøger samme meddeler. I denne principielle fremstilling vil vi gå ud fra, at meddeleren kun besøges én gang. (Dette er naturligvis afhængigt af undersøgelsens formål og økonomi, en økonomisk velfunderet dybdeundersøgelse af et lille antal personer vil indebære en lang række interviews med samme meddeler, hvilket forhåbentlig afstedkommer et ganske umiddelbart interview-klima). I et førstegangsinterview vil et afsnit af spørgeskemaet naturligt indeholde spørgsmål om de af meddelerens baggrundsdata, som er relevante for undersøgelsen.

Men lad os se nærmere på den første af spørgeskemaets 3 dele.

Interviewets indledning

Enhver samtale med en fremmed person vil begynde med en slags indledning (6). Den kan være temmelig intetsigende, udsprunget af en fælles situation eller en fælles oplevelse,

vejret for eksempel, men den kan også som i interviewet være nøje tilrettelagt. Formålet med interviewets indledning er at præsentere meddeleren for undersøgelsen og dens formål og at påvirke ham til at medvirke. Det sidste må gøres på en sådan måde, at meddeleren erkender, at undersøgelsen kommer ham ved, dvs. at han har flere fordele end ulemper ved at lade sig udspørge. (Psykologisk set kan man sige, at interviewpersonen bliver motiveret til at samarbejde, idet interviewereren gør det klart for denne, at interviewets indhold kan bidrage til ændringer som han ønsker. Intervieweren opfattes derved som den person, der kan formidle de ønskede ændringer. Det kan i denne forbindelse bemærkes, at ethvert ældre menneske, der bliver udspurgt af en lokalhistoriker eller en folkelivsforsker, ser sin egen person sat i centrum, og derved kan få den opfattelse, at han nu får den anerkendelse, som han måske ikke har fået i mange år). Det er i denne forbindelse altid godt at kunne henvise til noget, meddeleren kender og værdsætter i forvejen, et familiemedlem, en nabo eller en forening, eller at kunne slå på nationale eller lokalpatriotiske strenge.

Indledningen må tillige indeholde en vis vejledning for meddeleren angående den rolle han skal spille i de kommende samtaler. Han må vide lidt om, hvad der forventes af ham, om han blot skal svare ja og nej, eller han skal kramme ud med personlige bekendelser, hvilke emner der vil blive berørt og hvor lang tid interviewet vil vare. Og han må vide, hvad de oplysninger, han fremkommer med, vil blive brugt til. En indledning kan f.eks. se således ud:

»Goddag, mit navn er Carsten Bregenhøj, jeg kommer fra Dansk Folkemindesamling i København. Folkemindesamlingen har startet en undersøgelse over bryllupsskikke; vi vil gerne kunne give en beskrivelse af, hvordan man fejrer bryllup i de forskellige dele af landet. Vi vil derfor gerne vide

lidt om de traditioner, som særlig holdes i hævd her på egnen. Vi ved fra Deres nabo NN, at De kender en masse til egnens skikke, og vi vil derfor bede Dem ofre et par timer på at besvare nogle spørgsmål i den forbindelse. Deres besvarelser vil kun blive brugt i videnskabeligt øjemed, og de vil ikke blive givet videre til udenforstående.«

Det er ikke meningen, at denne remse skal lyses af, det er ment som et eksempel på, hvilke ting meddeleren har krav på at vide, inden han går ind på at lade sig udspørge. De ting, som meddeleren har krav på at få at vide, må komme naturligt fra interviewereren, ikke som en pligt, men som et oprigtigt næret ønske om at give meddeleren den nødvendige indsigt, inden han tager sin beslutning.

Interviewets spørgsmål

De egentlige spørgsmål kan deles i to kategorier, *åbne og lukkede spørgsmål*. Det lukkede spørgsmål bruges, når man blot ønsker at klassificere eller rubricere meddeleren, ofte med hensyn til meninger eller opfattelser. Spørgsmålene kaldes lukkede, fordi de afgrænser meddelere ns svarmuligheder. (I de lukkede spørgsmål må de svarkategorier, som meddeleren skal vælge imellem, i almindelighed udelukke hinanden, for at de skal have nogen mening. Udelukker kategorierne ikke hinanden, må man helt over i andre spørgeteknikker).

Ved udforskningen af en egns lokalhistorie eller folkeliv vil der sjældent blive brug for lukkede spørgsmål. Utrænede interviewere må være opmærksomme på ikke af vanvare at formulere spørgsmål, som kan besvares med ja eller nej. Stiller man for eksempel spørgsmålet: »Synes De om den nye ordning?« og forventer man, at meddeleren har en veldefineret mening om pågældende sag, kan man som grøn interviewer

let blive overrumplet ved et enstavelsesord til svar, og ved at man uventet og i hast må formulere et nyt spørgsmål. Det rigtige spørgsmål ville have været et åbent: »Hvad synes De om den ny ordning?« Lukkede spørgsmål kan se således ud:

Spørgsmål	Svarmuligheder	Bemærkninger
Har De egen personbil?	Ja	De to sidste muligheder tages med her for at give et fuldstændigt billede af svarmulighederne. De udelades i øvrigt.
	Nej	
	Ved ikke Ikke besvaret	Meddeleren nægter f.eks. at svare på spørgsmål angående hans økonomi.
	Ikke spurgt	a. Fejl fra interviewerens. b. Meddeleren under 18 år. Jfr. f.eks. spørgsmålet: »Stemte De ved sidste valg?«
Er De for eller imod den nye ordning?	For Imod Ved ikke	
Hvilken af følgende muligheder mener De er bedst, A, B, C eller D?	A, B, C, D Ved ikke	Svarmulighederne læses op. Besvarelsen afkrydses.

Åbne spørgsmål er mest velegnede, når vi ønsker at kende meddelers indstilling til eller oplevelse af et eller andet, når vi ønsker at kende hans grad af viden, grunden til at han har dannet sig en bestemt mening, baggrunden for hans måde at besvare spørgsmålene på eller hans følelsers intensitet. Spørgsmålene kaldes åbne, fordi de overlader svarets formulering helt til meddeleren. Disse spørgsmål indledes ofte med ord som:

Hvor, hvornår, hvorfor, hvordan, hvem, hvad, hvilken osv.

Uddybningsspørgsmål er en af interviewingsens grundpiller. Et uddybningsspørgsmål stiller vi, når vi ikke mener, at vores egentlige spørgsmål er fyldestgørende eller entydigt besvaret:

Spørgsmål: Hvad synes De om den nye ordning?

Svar: Tja, der må vel være noget rigtigt i det.

Uddybningsspørgsmål: Hvordan mener De?

Et uddybningsspørgsmål må afsløre interesse og samtidig bede om mere information. Intervieweren må formulere et neutralt spørgsmål, som vil fremkalde den information, som han behøver for klart at kunne beskrive meddelerens mening. Det er naturligvis lige så afgørende, at måden hvorpå spørgsmålet stilles er neutral, dvs. at intervieweren virkelig ønsker til fulde at forstå, hvad meddeleren mener, og udtrykker dette ønske i sit tonefald.

Uddybningsspørgsmål som de følgende vil være meget anvendelige og effektive:

Hvordan mener De?

Jeg vil godt vide lidt mere om Deres syn på dette.

Hvad tænker De på i den forbindelse?

Jeg er ikke sikker på, at jeg har opfattet, hvad De mener.

Hvorfor mener De det?

Hvorfor føler De det på den måde?

Hvad tror De er årsag til det?

Har De andre grunde til at se sådan på det?

Prøv at sige noget mere om det.

Vil De prøve at uddybe det lidt nærmere?

Hvordan havde De tænkt Dem det?

Opsummeringsteknikken er ud fra tanken om meddelerens motivering en meget vigtig del af interviewet. Det vil ikke sjældent være sådan, at vi stiller spørgsmål, som meddeleren aldrig tidligere har tænkt over, og som han derfor vil have svært ved på stående fod at besvare. Mange mennesker er heller ikke vant til at skulle fremstille abstrakte emner, hver-

ken mundtligt eller skriftligt. Det vil derfor i høj grad være en opmuntring for en sådan meddeler, hvis han stammende, langsomme og usikre udredning af interviewerens bliver opsummeret i en sådan form, at han ser, at interviewerens har levet sig ind i hans situation og har forstået hans følelser. For eksempel:

Spørgsmål: Hvor tit går De i kirke?

Svar: Ja, ærlig talt, jeg kommer der faktisk aldrig, altså, det er kun når man er tvunget, ikke? De ved, når man ikke kan være bekendt at sige nej; det dér med familie og sådan. Nej, det interesserer mig ikke.

Opsummering: De kommer der kun ved bryllupper og begravelser og den slags?

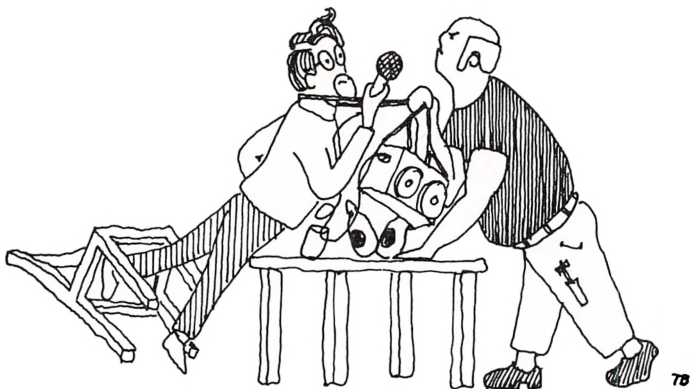
Svar: Ja, kun når det er de nærmeste, som man siger. Nu da min svoger han døde . . .

Opsummering kan imidlertid være meget vanskelig, ikke mindst for begyndere, der både skal interviewe og huske de elementære regler for interviewing samtidig. Men efterhånden som interviewerens lever sig ind i rollen, og grundreglerne bliver en vane, kan han inddrage opsummeringen i sit arbejde. Og når de første forsøg er gjort, vil han hurtigt opdage teknikens værd.

Et af problemerne ved opsummeringsteknikken er, at interviewerens let overfortolker det meddelerens har sagt og derved kommer til at stille et ledende spørgsmål.

Et *ledende spørgsmål* er et spørgsmål som lægger svaret i munden på interviewpersonen – som gør det lettere eller mere fristende for ham at give ét svar frem for et andet. Meddelerens godtager det svar, som spørgsmålet indeholder, fordi han opfatter det som det rigtige svar, det man forventer af ham, det han står sig bedst ved at give. Ved at få et ledet svar kan man sige, at man har fået interviewerens opfattelse af en sag og ikke meddelerens.

En udformning af spørgsmålet »Hvad synes De om den nye ordning?« kunne som ledende spørgsmål se således ud: De synes vel om den nye ordning, ikke? At den slags spørgsmål er ledende er så let at indse, at de nemt kan undgås. Mere fordækt er imidlertid: Hvad synes De om den forbedrede ordning? eller: Mener De, der er fordele ved den nye ord-

»De mener altså, at der er grund til en vis mistro over for interviewere?«

ning? Stillet over for et sådant spørgsmål vil man have lettere ved at være positiv, fordi det tilsyneladende forventes af en.

Også ved at bruge følelseladende udtryk kan et spørgsmål blive ledende. Sammenlign f.eks. disse to:

- a. Stemte De ved sidste valg?
- b. Udøvede De Deres ret som dansk statsborger til at stemme ved sidste valg?

Vi kan forudsige, at det sidste spørgsmål vil formindske antallet af oplysninger om hvem der var sofavælgere langt mere end det første.

Endnu en form for ledende spørgsmål er denne: Ca. 90 pct. af Deres nye arbejds-kammerater er medlem af firmaets sportsklub. Kunne De tænke Dem at blive medlem? Den nye mand på jobbet vil næppe bryde sig om at skille sig ud fra sine kolleger, uanset sine sportslige kvalifikationer.

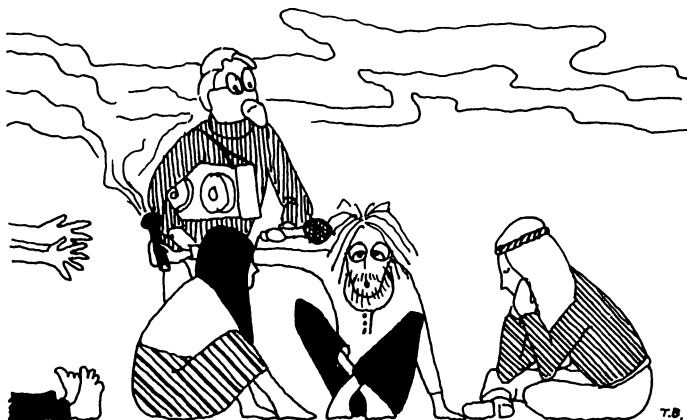
Et mere vildledende end egentlig ledende spørgsmål er det *dobbelte spørgsmål*, to-i-et-spørgsmålet. Husfaderen får stillet følgende fejlagtige spørgsmål: Er De med til julebagningen og pyntningen af juletræet? Et ja- eller nej-svar til dette spørgsmål gør det umuligt at afgøre, hvad der egentlig svares på, den første, den anden eller begge dele af spørgsmålet. Spørgsmålet må enten deles op i to eller formuleres som f. eks.: »På hvilken måde deltager De i juleforberedelserne?«

Indirekte spørgsmål og social accept

Skal interviewereren motivere meddeleren til at kommunikere, må han undgå at bringe meddeleren ud i konflikt med sociale eller etiske normer. For de fleste mennesker er det et mål i sig selv at overholde sociale normer. Når vi som interviewer kommer til en fremmed, nyder vi godt af, at det er almindeligt anerkendt, at »man skal være høflig over for fremmede, være gæstfri over for besøgende, svare når der bliver talt til en, tale sandt og underordne sig rimelige ønsker fra personer med autoritet«. På den anden side kan vi næppe uden videre få en meddeler til at fortælle om sin kriminalitet, sit alkoholmisbrug eller sin overtro. Denne vanskelighed kan vi overvinde ved at gøre det acceptabelt at være kriminel, alkoholiker eller overtroisk. Når det gælder overtro kan vi f.eks. formulere spørgsmålet således: »Når vi snakker med folk, viser det sig, at næsten alle er overtroiske på en eller anden måde. Er De overtroisk på noget område?«

Nogle emner kan for mange mennesker være så ømtålelige, at de nødtigt udtaler sig om dem. Afhængigt af emnet findes der et stort udvalg af metoder, der kan gøre det acceptabelt for meddelere at tale om disse emner. Metoderne nærmer sig emnet indirekte og kaldes den indirekte adgang til vanskeligt materiale.

De fleste danskere vil sikkert føle, at det er uacceptabelt at se ned på landsmænd, selv om vi ved at der faktisk er visse uoverensstemmelser imellem landsdelene. Skal vi nu undersøge disse uoverensstemmelser, kan vi vel tænke os, at vi skal benytte en indirekte metode, for at få en jyde til at udtale sig om københavnere. Et spørgsmål kunne derfor lyde: »Hvorfor tror De at nogle jyder er uvenligt stemt over for

*Man må altid overveje om emnet egner sig for direkte spørgsmål:
»Hvordan er du tilfreds med din egen studieindsats?«*

københavnere?« Efter svaret på dette spørgsmål er det relativt nemt at gå videre med personens egen indstilling. Man må altid overveje, om det man ønsker at få belyst også er det

man skal spørge om, f.eks. om det egner sig for direkte spørgsmål. Vil vi f.eks. vide, om meddeleren kender kilderne til den lokale sladder, vil det være højst usikkert at anvende den direkte metode, det ville være at opfordre meddeleren til en slags angiveri og derfor usmageligt. Vi må i et sådant tilfælde prøve at finde en indirekte adgang til meddelersens eventuelle viden om dette emne.

Vi må dog altid huske på, at det vi i vores indledning siger til meddeleren, at vi vil spørge om, må svare til det, vi faktisk spørger om. Meddeleren må umiddelbart få fornemmelsen af, at vore spørgsmål er relevante i den givne sammenhæng. Et stop i interviewet af meddelersens spørgsmål: »Hvorfor vil De vide det?« kan være ruinerende for den positive interviewer/meddeler kontakt resten af interviewet igennem. Mistillid og mistro vil få meddeleren til at tilbageholde eller fordreje sine oplysninger, og skaden vil næsten være uoprettelig. (Ved mange lokalhistoriske eller folkloristiske undersøgelser vil det være tilstrækkeligt i indledningen at sige, at vi skal tale om gamle dage eller lignende, og så kan man i øvrigt næsten snakke om hvad som helst).

For at belyse en sag vil det ofte være nødvendigt at komme ind på flere forskellige emner. For at lette overgangen for meddeleren fra et emne til et andet, kan det være praktisk med de såkaldte *overgangsfraser*. Modellen for en sådan frase kan se således ud: »Vi har nu snakket om X, men sagen indeholder også Y, så jeg vil nu gå over til at spørge Dem om det.« Disse overgangsfraser kan tillige indeholde en forklaring om, på hvilken måde, det nye emne er relevant for undersøgelsen.

Når man indleder sit interview og undertiden også, når man går fra et emne til et andet, vil det være tilrådeligt at begynde med et par spørgsmål, som man har begrundet formodning om, at meddeleren kan besvare, lukkede spørgsmål

til eksempel. Er meddeleren kun tøvende gået med til at lade sig interviewe, mister han helt lysten til at samarbejde, hvis de første spørgsmål stiller krav om et intenst tænkearbejde på et højt abstraktionsniveau. Og så nytter det ikke, at de lettere spørgsmål kommer senere, for da har meddeleren allerede sagt fra. Man kan som tommelfingerregel sige, at det i tankegang enkle bør komme før det komplicerede.

Afbrydelser og pauser

Til interviewingens grundregler hører i øvrigt, at intervieweren *aldrig* afbryder en meddeler i hans fremstilling, eller når han tænker sig om for at formulere sine svar. Kommer meddeleren under sin fremstilling ind på ting, som interviewereren finder det væsentligt at få uddybet, må han ikke afbryde, men gøre et notat i sin notesblok og vende tilbage til sagen senere. Kommer meddeleren for langt bort fra emnet, må intervieweren så taktfuldt som muligt bringe meddeleren tilbage til emnet. Også i denne tilbagekobling må der ligge en motivation, en accept af meddeleren og ingen irettesættelse.

Mange interviewere har pauseskræk. Denne skræk for pauser hænger delvis sammen med brugen af båndoptager. På et bånd lyder det forkert, hvis der er lange pauser. Og da bånd er kostbare, gælder det for mange om at udnytte dem mest muligt. Den væsentligste grund til denne pauseskræk må imidlertid sikkert søges i det forhold, at erfaringen fra daglig tale er den, at den person der taler, påvirker. Er man enig med den talende, giver man sin sympati til kende og udfylder pauserne med egne synspunkter eller ja, ja, selvfølgelig osv. Er man derimod uenig med den talende, søger man at tage ordet fra ham for at påvirke ham i den rigtige retning. I interviewet er der imidlertid kun én person, hvis synspunkter man

er interesseret i og det er meddelerens. Hvis meddeleren gør en pause, kan der være tre årsager: 1. Han tænker sig om for at kunne svare på spørgsmålet. 2. Han tænker sig om for at fortsætte sit svar, eller for at formulere en association i forbindelse med svaret. 3. Han har afsluttet sit svar.

I det første tilfælde er der ingen grund til at gentage eller omformulere sit spørgsmål. Skulle meddeleren ikke forstå spørgsmålet, vil han enten spørge, eller det vil fremgå af svaret, på hvilken måde han har misopfattet spørgsmålet, og interviewerens vil derudfra kunne stille sine uddybningsspørgsmål. En afbrydelse af meddelerens tankegang vil kun virke forstyrrende og svække meddelerens motivation.

I det andet tilfælde vil en afbrydelse af meddeleren have samme uhensigtsmæssige virkninger som i første tilfælde, og det vil tillige afskære interviewerens fra at få det fulde svar eller et indtryk af, hvad meddeleren associerer med spørgsmålet. For at kunne skelne andet og tredje tilfælde fra hinanden kræves der sensitivitet fra interviewerens side. Men det er af stor betydning, at man træner sig i at fornemme, hvornår der er tale om en frugtbar pause, og hvornår der er tale om en ufrugtbar eller pinlig pause.

Går meddeleren i stå af rådvildhed, eller fordi han ikke ved, om han tør fortsætte sit svar, vil dette utvivlsomt afspejles i hans mimik, og interviewerens bør her lade sin forståelse komme til udtryk i et opsummerings-udddybningsspørgsmål, f. eks. »De finder spørgsmålet vanskeligt at besvare?«

I det tredje tilfælde vil et interesseret nik vise meddeleren, at man har forstået og accepteret svaret, og et par sekunders pause vil give ham lejlighed til at komme med tilføjelser. Samtidig vil pausen give interviewerens lejlighed til at gennemtænke næste spørgsmål.

Vi må huske, at interviewerens under meddelerens besvarelse bør koncentrere sig om at lytte, ikke blot til ordene, men

også til meningen og følelserne bag ved. Det er ofte i meddelersens besvarelse, at udgangspunktet for næste uddybnings spørgsmål ligger, og vil man praktisere opsummeringsteknikken, er det udelukkende dér, man kan hente sit materiale. Først i pauserne får interviewerens tid til at tænke på sit næste spørgsmål.

Skønt en pause kan give meddelersens lejlighed til at uddybe sit svar, skal dette ikke udnyttes bevidst af interviewerens til at lave lange »gabende« og provokerende pauser. Dette vil ganske vist få meddelersens til at fortsætte med at »svare«, men med en fornemmelse af, at interviewerens tavshed er udtryk for, at hans første svar ikke var fyldestgørende eller godt nok. Han vil derfor føle sig presset, utryk og inkompetent og tro, at interviewerens ikke forstår ham, fordi han ikke udtrykker sig klart eller korrekt, hvilket netop er det modsatte af, hvad vi vil opnå.

Interviewets slutning

Lige gyldigt hvor gennemtænkt skemaet er, og hvor meget vi har prøvekørt det, vil vi ikke kunne forudse alt. Dette bør vi have in mente, når vi slutter vort interview og derfor stille to tillægs- eller afslutnings spørgsmål:

- a. Synes De, at De har noget at tilføje til det, vi nu har snakket om?
- b. Har De noget at spørge om?

I øvrigt bør man altid huske at takke for hjælpen (for interessen, eller hvad der nu passer i situationen) og, når det er lokalhistorie eller folkeliv, vi har spurgt om, at sige til meddelersens, at hvis han kommer i tanke om noget, bør han altid henvende sig til os med det.

Prøvekørsel af spørgeskema

Hvis det er et seriøst projekt, man er i gang med, må man prøvekøre sit spørgeskema mindst én gang. En prøvekørsel af et spørgeskema vil sige, at man med det skema, man har udarbejdet efter bedste overbevisning, går i marken til et antal personer og efterprøver, om intentionerne med skemaet holder stik. Det vi vil vide med prøvekørslen er, om vore spørgsmål bliver forstået – dvs. om de er formuleret på en sådan måde, at vi får svar på det, vi spørger om – om rækkefølgen af vore spørgsmål er logisk ifølge meddelernes tankegang, om der i det hele taget kan være momenter ved skemaet, som støder an hos meddeleren. Efter en grundig analyse af, hvor vores spørgsmål ikke virker efter hensigten, ændres spørgsmålene, og skemaet prøvekøres igen, indtil skemaet virker tilfredsstillende, dvs. at vi har sikkerhed for, at det store flertal af vore meddelere forstår vore spørgsmål på samme måde.

Følgende eksempel vil illustrere problematikken:

Julens slutning fejres endnu i dag enkelte steder med et helligtrekongersløb, bl.a. på Agersø i Storebælt. Forklædt og maskeret løber man rundt til hinanden helligtrekongersaften. Tavse træder de formummede ind i stuen, de bliver budt på slik, småkage eller frugt, og man forsøger ved forskellige mundtlige finter at få dem til at røbe sig, men kun i undtagelsestilfælde lykkes det. Tavse fjerner de sig igen.

I stuen sidder husstanden og som regel tillige familie eller venner bænket om et kaffebord. Når de forklædte er gået, gættes der livligt. Der føres nøje regnskab med, hvor mange udklædte der har været der. For der er en slags prestige forbundet med at have haft mange besøgt. De, der ikke bor gun-

stigt i forhold til løbernes rute, får del i prestigen ved at være gæst et sted på hovedstrøget.

I en undersøgelse af denne skik ville Dansk Folkemindesamling bl.a. gerne vide, hvem der kom sammen med hvem den pågældende aften, hvordan de eventuelt var i familie, hvor mange der var samlet i de enkelte husstande, og hvor mange udklædte de fik besøg af. De første tre spørgsmål i det omdelte spørgeskema så således ud:

1. Var De hjemme hos Dem selv helligtrekongersaften?

(Sæt kryds)

JA: (Fortsæt til spørgsmål 2)

NEJ: Hvor fejrede De helligtrekongersaften?

.....
Var De gæst hos *venner* eller

familie

Hvordan er De i familie med vedkommende?

.....

(Fortsæt til spørgsmål 4)

2. Havde De ikke-udklædte gæster helligtrekongersaften?

(Sæt kryds)

JA: Hvor mange?

NEJ:

(Fortsæt til spørgsmål 3)

3. Hvor mange udklædte personer fik De besøg af i aftenens løb?

I besvarelsenerne var der to iøjnespringende misforståelser, der kan tilskrives skemaet. Spørgsmål 1, tredje underspørgsmål: Hvordan er De i familie med vedkommende?, blev ofte blot besvaret med en relationsbetegnelse, f.eks. »far« eller »onkel«, uden at man umiddelbart kunne se, hvem der var far og hvem der var søn, hvem der var onkel og hvem der var nevø. I et mundtligt interview ville spørgsmålet have været korrekt,

men her kolliderede det med meddelerens ønske om at få skemaet fra hånden og med at udtrykke en for meddeleren og miljøet soleklar og overflødig redegørelse.

I spørgsmål 2 er formuleringen klar. Men når meddeleren af indledningen og overskriften ser, at vi gerne vil vide noget om helligtrekonger, er antallet af udklædte, der besøgte hans hjem, det første, han tænker på at fortælle videre. Han vil straks delagtiggøre os i sin stolthed. Han læser knap nok spørgsmålet og overser derfor ordet »ikke«, fordi han tror, han ved, hvad vi vil spørge ham om. Han krydser straks »Ja« og skriver antallet af *udklædte* personer efter »Hvor mange?« I et forskningsmæssigt sammenhæng er rækkefølgen underordnet, men for meddeleren ville det have været mere logisk, om spørgsmål 3 kom før spørgsmål 2. En prøvekørsel af spørgeskemaet ville have afsløret disse mangler og sparet forskeren for tid og møje i forbindelse med yderligere henvendelser hos vildledte meddelere (7).

Såvel når man prøvekører sit spørgeskema, som når man for alvor går i gang med den egentlige undersøgelse, er det vigtigt, at de egentlige spørgsmål stilles enslydende, dvs. at interviewerens ikke ændrer på den en gang vedtagne ordlyd af et spørgsmål. Det kan i den enkelte interviewsituation være fristende at tro, at denne meddeler vist bedst kan »tåle« at høre spørgsmålet lidt anderledes. Det er imidlertid kun interviewerens, som tror sådan, meddeleren, som intet kender til spørgsmålet, føler ikke noget pres. Når dette fremhæves, er det fordi man med en spørgeskemaundersøgelse som regel ønsker at sammenligne besvarelsene. Og vil man sammenligne svarene, er det af afgørende betydning, at spørgsmålene har været ens, ellers er det to forskellige ting man sammenligner, og disses eventuelle forskelle eller ligheder man vil drage slutninger ud fra.

Rollespil

En af mulighederne for at optræne sine færdigheder ligger i den pædagogiske form, som kaldes rollespil. Rollespillet udføres i en gruppe på 4–8 personer, eventuelt med en faglig leder, og gruppens medlemmer spiller efter tur de roller, som vil forekomme i den virkelige situation. Et af medlemmerne spiller interviewer, et andet meddeler. Man vælger et emne for interviewet og indspiller interviewforløbet på bånd. I den enkeltes første forsøg blot 5–10 minutter. Dernæst gennemlyttes optagelsen, hvorefter intervieweren kritiserer sit eget interview. Siden kommer meddeleren med sine bemærkninger om, hvordan han har følt interviewerens spørgsmål, og hvorfor han har reageret, som han gjorde. Og endelig kommer gruppen med kommentarer. Lederens funktion bør være igangsættende og katalyserende.

Fordelene ved rollespil er, at alle deltagere møder med den samme forudsætning: at træne en bestemt færdighed. De er motiverede for at lære noget, og de modtager belæring ikke som diktat, men gennem egne og andres erfaringer. I den lukkede studiekreds vil deres fejltrin være til gavn for dem selv og deres kammerater, og de vil kunne le ad sig selv og andre, uden at nogen behøver at komme i en forsvarsposition.

Gennem rollespillet skal man imidlertid ikke træne sig i at forstille sig, man skal tværtimod lære at fordybe og engagere sig i det at interviewe, lære at leve sig ind i interviewer-situationen. »Intervieweren« må aldrig være en maske, man tager på, men en del af én selv og ens holdning. Og der er intet paradoksalt i at det skal læres, vi lærer i vores tilværelse nye »roller« fra tid til anden, f.eks.: menig, korporal, sergent, eller: forlovede, ægtemand, far, bedstefar.

Eksempel på interviewforløb

Vi har gennemgået de vigtigste momenter ved indsamling og interviewteknik, og vores kundskaber og kildekritiske indstilling kan vi nu forsøge at øve, inden vi går i felten for alvor. Det følgende er et eksempel, der viser, hvordan et interview *kan* forløbe, når man som interviewer er rigtig uheldig. Eksemplet er altså upædagogisk i den forstand, at det viser, hvordan det ikke skal gøres. Men det giver læseren lejlighed til selv at bedømme en interviewer uhildet, uden at måtte lægge fingrene imellem, fordi det er en indsamler han kender eller lignende. Hvis læseren lægger et stykke papir over kommentarsiderne, læser interviewet igennem og derefter gennemgår spørgsmål og svar punkt for punkt og noterer sin kritik ned, er de pædagogiske intentioner imødekommet. Læseren kan derefter sammenligne sin kritik med bogens, og forhåbentlig finde indvendinger, der ikke er nævnt, og måske tillige få inspiration til at gentage eksperimentet på andet materiale, ved at se hvor meget der kan siges om et interview, godt eller dårligt.

Af pladshensyn er der kun medtaget et fragment af interviewet, nemlig de 20 første spørgsmål og svar. Både nedestående forhistorie og interviewet er opdigtet.

På følgende venstresider står en »udskrift« af det båndoptagne interview, på den modstående side kommentarer til det interviewtekniske. Forhistorien er denne:

Jeg fik et tip om en gårdmand i Sørby og kørte ud for at besøge ham. Jeg fandt ham hjemme og blev vel modtaget. Jeg forelagde ham mit ønske om at indsamle traditionsstof, og han indvilligede i at fortælle mig, hvad han vidste. Vi snakkede lidt om forskellige traditioner, og jeg udledte af det

manden i øvrigt knyttede sine beretninger til, at han var enkemand, at han måtte være katolik, og at hans far døde, da min meddeler var ca. 6 år gammel, og at moderen havde ført gården videre alene. Disse særlige omstændigheder og min forhåbning efter at bruge båndoptageren fik mig til at foreslå meddelelsen, at vi indspillede vores samtale på bånd, og som sagt så gjort.

(Forkortelser: Intv. = interviewer. Medd. = meddeler).

- 1) Intv.: Allererst vil jeg godt vide lidt om Deres mor, det De fortalte . . .?
Medd.: Sig mig engang, var det mine familieforhold, vi skulle snakke om?
- 2) Intv.: Nej, ikke noget personligt, men bare baggrunden for Deres traditioner, øh . . .
Medd.: Min mor blev født . . .
- 3) Intv.: De er vokset op her omkring Sørby i hvert fald, ikke?
Medd.: Ja, og blev gift her i 1920.
- 4) Intv.: Ja.
Medd.: Min kone døde for 8 år siden.
- 5) Intv.: Ja, men Deres mor hun havde en gård her udenfor, ikke?
Medd.: Ja, Sørbylund mellem Nordbygård og Sørby, så jeg har faktisk boet her på egnen, siden jeg blev gift og også før den tid.
- 6) Intv.: Ja, har De gået i skole her i Sørby?
Medd.: Nej.
- 7) Intv.: Det har De ikke?
Medd.: Nej, da boede min mor i Nordby herude nordfor, jeg gik i skole i Vestskov.

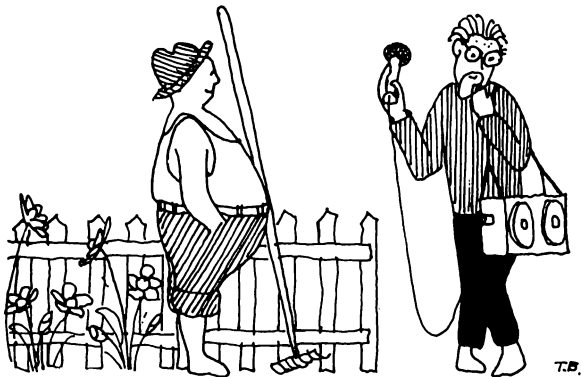
- 1-3 Motivationen er ikke i orden, meddeleren og interviewereren har tidligere talt om at indspille traditionsstof, ikke om meddelers baggrundsdata. Det for interviewereren relevante synes ganske irrelevant for meddeleren. Han føler sig derfor utryk ved at skulle udtale sig til båndoptageren. Som i megen daglig tale er meddelers spørgsmål ledende, idet der underforstås: »for så vil jeg ikke være med«, en katastrofal situation for en interviewer. Interviewerens svar bliver derfor et udtalt »nej«, men samtidig alligevel et ja, blot i omskreven form. Meddeleren vil så til at svare på spørgsmål 1 (2), men afbrydes af interviewereren, der stiller et lukket spørgsmål, der kan besvares med ja eller nej (3). Men da det er lidt bart blot at svare ja, tilføjer meddeleren en bemærkning, som er relevant for ham.
- 4-5 Meddelers bemærkning her (4), hvor han uopfordret kommer ind på et emne, tyder på, at han er inde på noget, der har haft betydning for ham. Det interesserer imidlertid ikke interviewereren, der vender tilbage til emnet fra spørgsmål 1 i et lukket spørgsmål. Femte spørgsmåls ledende form refererer til samtalen fra før båndoptageren blev sat i gang. Igen får meddeleren lejlighed til at komme med sin egen referenceramme (sit ægteskab), og igen undgår interviewereren at tage tråden op. Efter svar 5 er der en kort pause, hvor meddeleren øjensynlig blot tænker sig om, før han fortæller videre. Det følgende spørgsmål må derfor betragtes som en afbrydelse af meddeleren. Det er en regel, at man ikke afbryder meddeleren, medmindre denne kommer ind på områder, der er interviewet uvedkommende.
- 6-8 Der er et spring i tankegang mellem spørgsmål 5 og 6. Sådanne spring tyder på at interviewet er dårligt forberedt, inden det blev sat i værk, og de kan bevirke, at meddeleren bliver revet ud af sin tankegang, og at interviewet bliver forvirret og ukoncentreret, samt at de vanskeliggør en tolkning af det indsamlede. Også overgangen til spørgsmål 8 er brat og ikke motiveret af det i det foregående sagte. Formuleringen (8) er tillige meget uheldig, da det lydlige billede af »de« og »De« falder sammen og forårsager, at meddeleren og interviewereren i det følgende taler forbi hinanden. Spørgsmålet er i øvrigt lukket og ledende, og det følges først op i spørgsmål 12.
- 8 Spørgsmål/svar 8 er i øvrigt lærerigt. Meddelers svar 8 viser,

- 8) Intv.: Ja, men tjenestefolk har de jo haft på den gård, hvor De voksede op?
Medd.: Ja, jeg har haft mange tjenestefolk.
- 9) Intv.: Men De har vel også været ude at tjene?
Medd.: Ja, jeg har også selv været ude at tjene.
- 10) Intv.: Hvornår var det, ja, jeg mener ikke årstallet, men altså hvor tidligt?
Medd.: Jah, jeg var vel kommet ud af skolen dengang.
- 11) Intv.: Men ikke før?
Medd.: Nej, det var det ikke, for min mor drev jo gården alene, så vi søskende havde nok at bestille hjemme.
- 12) Intv.: Hvor mange karle og piger var der?
Medd.: Ja, vi havde altid 2 karle og 2 piger dengang.
- 13) Intv.: Hvor stor var gården?
Medd.: 40 tønder land – ja, hvis De tænker på den min mor havde . . . ?
- 14) Intv.: Ja, den De voksede op på.
Medd.: Nej, den var på 195 tønder land.
- 15) Intv.: 195 tønder land, javel! Det må vel siges at være en anseelig gård?
Medd.: Jah, det var en ret stor gård, det kan man godt sige da.
- 16) Intv.: Altså, hvordan var det at . . . kender De meget til den katolske tro, altså . . . ?
Medd.: Åh ja, jeg har jo . . .
- 17) Intv.: Var Deres mor på en eller anden måde knyttet til . . . ?
Medd.: Ja, både min far og mor.
- 18) Intv.: Begge Deres forældre?
Medd.: Ja, og jeg . . .
- 19) Intv.: Det vil sige, De er altså simpelthen . . . ?
Medd.: Jeg har selv deltaget i menighedsarbejdet.

- at han enten ikke har opfattet eller forstået spørgsmålet rigtigt. Den slags kan en interviewer gardere sig imod ved at gennemtænke sit spørgsmål og forberede sit interview. Men selv i et velforberedt interview kan misforståelser naturligvis forekomme. Hvad der derimod aldrig må forekomme er, at intervieweren ikke er opmærksom på, at der er opstået en åbenlys misforståelse. Hvad er der sket her? Der er sket det kriminelle, at intervieweren *ikke har hørt* meddelerens svar 8. Og dette skyldes, at spørgsmål 8 er ledende, og at svar 8 indledes med det ord – ja – som intervieweren forventer, hvorefter resten af svaret overhøres og et nyt spørgsmål formuleres.
- 9-11 Spørgsmål 9 er igen ledende og lukket og har kun lidt at gøre med det foregående. Spørgsmål 10 indeholder to formuleringer af det samme spørgsmål, hvilket er dårlig interviewteknik, en dårlig måde at »hjælpe« meddeleren på til det rette svar. Her er anden del af spørgsmålet lige så upræcist som den første, og det upræcise svar (10) udebliver da heller ikke. Spørgsmål 11 gør det ikke meget bedre, selv om tidspunktet afgrænses til efter skolegangens afslutning.
- 12-15 Spørgsmål 12 + 13 er i og for sig gode, da de er åbne, men overhøringen af svar 8 giver nu bagslag, også i tolkningen af svar 12 og 13. Vi har ingen som helst anelse om, hvor og hvornår de altid havde 2 karle og 2 piger. Vi kan se af sidste led i svar 13 og af svar 14, at første led i svar 13 ikke henviser til moderens gård. I spørgsmål 15 har vi et skoleeksempel på, at interviewere vurdering glat væk godtages af meddeleren, mens meddelerens egen vurdering og grundene hertil står hen i det uvisse. Det er ikke umuligt at meddeleren godtager interviewerens udlægning, fordi han gerne vil stå sig godt med intervieweren, eller fordi det nu engang er bedre at være fra en »stor gård« end fra en lille.
- 16-18 Spørgsmål 16 + 17 går lige, omend stammende, over i hinanden. De kan opfattes som to spørgsmål, idet der er begyndelsen til et svar imellem. Hvad enten intervieweren her afbryder meddeleren eller stiller to spørgsmål i ét, er det lige galt. Det første motive er ikke meddeleren, det sidste forvirrer ham og tærer derved på hans motivation. Stiller man to spørgsmål i et kan det ofte være svært at se, hvilket af dem man har fået svar på. Spørgsmål 18

20) Intv.: Ja, nå det har De? Men altså, hvordan var det at vokse op i et hjem som det dér, altså et katolsk orienteret hjem?

Medd.: Det var da udmærket, for vi var ikke, vi havde en dejlig barndom, og vi har aldrig kunnet bebrejde vores mor noget, hun har altid været en god mor.

*Intervieweren kan være mere påvirket af situationen end meddelelsen:
»Hvornår, altså ikke årstallet, jeg mener, hvor tidligt, altså ikke om morgenen, men, øh, hvor gammel var De, da De kom ud at tjene?«*

er en korrekt opsummering, men hører til den overflødige klasse af »Nå det gjorde de« spørgsmål.

19-20 Spørgsmål 19 er et ufuldendt spørgsmål, men meningen synes at være, at meddeleren er oplasket med katolicisme. Opsummeringsteknikker er en fortræffelig måde at tilkendegive for meddeleren, at man har forstået, hvad han har sagt eller forsøgt at sige, men det kræver at man opsummerer det der er blevet sagt og intet andet. Og så må man tillige undlade at lægge en vurdering i sin opsummering, som f.eks. det her forekommende »altså simpelthen«. Spørgsmålene om katolicismen får meddeleren til at komme med lidt om sin egen tilknytning til denne trosretning i svar 19. Et enkelt uddybningsspørgsmål derefter (»På hvilken måde« f.eks.) ville utvivlsomt have sat meddeleren i gang med at fortælle en masse om sit miljø og dets tilknytning til katolicismen. Men spørgsmål 20 kapper den tråd over.

Spørgsmål 20 er et åbent spørgsmål, men det er desværre ikke noget positivt i sig selv. Kritik må rejses mod den umiskendeligt nedladne tone der ligger i ordene »et hjem som det dér«. At spørgsmålet er blevet stillet i dets nuværende form kunne minde os om, at det slet ikke er så ligetil at stille spørgsmål. Lad os se på de krav som spørgsmålet indeholder. Vi ønsker tydeligvis at få at vide, hvordan det er at vokse op i et katolsk hjem. Vi ønsker tillige at vide, på hvilken måde det mærkedes, at det var et katolsk hjem. Vi kræver herved, at meddeleren sammenligner det med et andet hjem, hvad han vel næppe kan gøre uhildet. Ved at benytte et nedladende ordvalg, har vi sat meddeleren i en forsvarsposition, der må medføre, at beskrivelsen af barndomshjemmet bliver positiv. Det krænkende i spørgsmålet vil tilskynde meddeleren til et kort og kategorisk svar. Formuleringen og intentioner står i modstrid med hverandre. Efter provokationen i spørgsmål 20 med svar vil det være svært at få meddeleren til at udtale sig frit om sit barndomshjem, sin mor og sin tro. Hvordan det er at vokse op i et katolsk hjem til forskel fra hjem med andre konfessioner er en hel undersøgelse for sig, og skulle vi have haft noget at vide om mandens opvækst, på dette tidspunkt i interviewet, så kunne vi have spurgt: »Fortæl mig om Deres barndomshjem.«

NOTER

1. I litteraturlisten er der derfor foruden et afsnit med nordisk litteratur medtaget en kort liste over engelsksprogede værker, hvori de vigtigste titler om indsamlingsproblemer er samlet.
2. Denne figur og de øvrige figurer er lånt fra Robert L. Kahn og Charles F. Cannell: *The Dynamics of Interviewing*, New York 1966. Den herværende fremstilling af interviewets indre dynamik støtter sig til dette værk, specielt med hensyn til det psykologiske, uden at der i øvrigt vil blive henvist til det.
3. Den i litteraturlisten nævnte artikel, H. C. Jørgensen: Lidt om lyd-bånd, er god hvad båndindspilningens principper angår, men ellers i det væsentlige forældet.
4. I tilfælde hvor indspilningerne ikke skal arkiveres eller deres lyd-kvalitet ikke tæller, kan kassettebåndoptagere være anvendelige, så længe man er opmærksom på, at kassetens bånd er meget tynde og derfor ikke er velegnet til megen frem- og tilbagespoling.
5. Se f.eks. de i litteraturlisten nævnte artikler af J. C. Jarvie og Peter Kloos.
6. Denne indledning kan udspringe af andre grunde end det bevidste ønske om at kommunikere (se f.eks. C. Bregenhøj, Jyde, Fynbo og Sjællænder; *Dansk Folkemindesamling og Nordisk Institut for Folkekigtning*, Kbh. 1969, s. 15). Det kan fremhæves, at øjenkontakt indeholder en form for semiologisk kommunikation («tegngivning»), som parterne gensidigt forstår, uden at man endnu kan forklare hvorfor. Øjenkontakt kan være meget betydningsfuld for forholdet mellem interviewer og meddeler; indsamlere har været opmærksom på, at interviewet først »kom til at glide«, når øjenkontakt var opnået. Litteraturen om disse emner er på engelsk: Edward T. Hall: *Proxemics*. *Current Anthropology*, 1968 vol. 9, s. 83–108.
A. R. Diebold, Jr.: *Anthropology and the comparative psychology of communicative behavior*, in »*Animal communication: Techniques of study and results of research*«. Edited by T. A. Sebeok. Bloomington: Indiana University Press, 1967.

7. Da helligtrekonger imidlertid naturligt nok kun fejres en gang om året, og da denne undersøgelse indbefattede den totale befolkning på Agersø, måtte en prøvekørsel foretages et helt år før selve undersøgelsen, hvilket må siges at være ualmindeligt. Dertil kommer yderligere det specielle, at undersøgelsen gentages over en årrække med lidt ændret fokus hver gang, og at spørgeskemaet kun er på 5–8 spørgsmål, hvorfor en egentlig prøvekørsel ikke har været set som tvingende nødvendig. De hidtil gennemførte skemaudsendelser har selvfølgelig givet erfaringer, som kan gøre det ud for prøvekørsler i det omfang spørgsmålene er de samme. I en eventuel kommende skemaudsendelse vil spørgsmål 2 og 3 blive ombyttet, og for tredje undersøgelses vedkommende kunne man tænke sig, at der efter spørgsmålet blev trykt en indledning til svaret i håndskrift: Det er min . . .

LITTERATUR, NORDISK

(De med (H) mærkede titler har fortrinsvis historisk interesse).

Dahlström, E.: Intervju- och Enkätteknik. 1957.

Gravlund, Thorkild: Folkemindespørgen. Fortid og Nutid, Kbh. 1924.

Optrykt i: Folkeminder, 14. Kbh. 1969, s. 38–41. (H).

Grundtvig, S.: Gamle Danske Minder I, Kbh. 1861, s. 240–43. (H).

Hedblom, Folke: Om bandinspelning av dialekter och folkminnen. Dalarnas hembygdsbok. Falun 1959.

Holbek, Bengt: To optegnere og en meddeler. Folkeminder 14. Kbh. 1969, s. 1–8. (H).

Høgh, Erik: Systematisk interviewteknik. Danmarks Sociale Højskole 1962.

Jørgensen, H. C.: Lidt om lydånd. Fortid og Nutid, bind XXI, 1960–62, s. 203–208.

Karlsson, George: Sociologiska metoder. Kap. 10: Intervjumetoder. Stockholm 1961, s. 123–66.

Palme, Sven Ulric: Intervjumetoden vid historisk forskning. Studier i historisk metode II. Historiens plass i samfundsforskningen, s. 1–31. Universitetsforlaget 1966.

Suomalaisen kirjallisuuden seura och Svenska litteratursällskapet i Finland (Udg.): Fältarbetet. Synpunkter på etno-folkloristisk fältforskning. Helsingfors 1968.

LITTERATUR, ENGELSKSPROGET

- Festinger, L. & Kats, D. (Eds.): *Research Methods in the Behavioral Sciences*. New York 1953.
- Goldstein, Kenneth S.: *A Guide for Fieldworkers in Folklore*. Hattboro, Penn. & London, 1964.
- Grainger, Percy: *Collecting with the Phonograph*. *Journal of the Folk-Song Society*, Vol. III, s. 147–62. London 1908. (H).
- Hedblom, Folke: *The tape recordings of dialect for linguistic sound archives*. *Svenska Landsmål* 84. Uppsala 1961.
- Jarvie, J. C.: *The problem of Ethical Integrity in Participant Observation*. *Current Anthropology* 1969, s. 505–23.
- Kahn, Robert L. & Cannell, Charles F.: *The dynamics of Interviewing*. New York 1966, (Tenth printing).
- Kloos, Peter: *Role Conflicts in Social Fieldwork*. *Current Anthropology* 1969. S. 509–23.
- List, George: *Documenting recording. The folklore and folk music Archivist*, Vol. III, no. 3. Bloomington, Indiana, 1960.
- Malinowski, B.: *Magic, Science and Religion and Other Essays*. New York, 1948.
- O'Suilleabhain, S.: *A Handbook for Irish Folklore*. Dublin 1949.
- The Irish Folklore Commission: *A sample questionnaire. The folklore and folk music Archivist*, Vol. IV, no 2. Bloomington, Indiana, 1961.
- Thompson, Stith (Ed.): *Four Symposia on Folklore. The collecting of Folklore*, s. 1–88. Bloomington, Indiana, 1953.
- Vansina, Jan: *Oral Tradition*. London 1965. S. 187–204.

